

Obella Vidal

investigador, empresario
e galeguista

Ricardo Gurriarán Rodríguez

Ramón Obella Vidal

© texto: Ricardo Gurriarán Rodríguez

© edición: Foro Peinador

Publica:

Subvenciona:

Edita: Pío García Edicións

Colaboran:

Diseño: Marta Olivares

Imprime: Litonor

Depósito Legal:

Prólogo

A creatividade colectiva e a capacidade individual de ser emprendedor constitúen o caldo de cultivo imprescindible para o cambio, para o progreso de calquera comunidade social. Non é cuestión de longo meditar o darse conta de que, aínda séndomos todos intelixentes, sen a imaxinación, sen o potencial para transformar a realidade que nos rodea en coñecemento, o xurdir da faísca creadora non é tan se queira viable.

Na Galicia de comezos do séc. XX, o doutor Ramón Obella Vidal foi un dos persoeiros que, coa súa egrexia personalidade e coñecido tesón, foi quen de converter a faísca nun lume capaz de dar abrigo á nova Galicia en cernes. Cando a modernización ía da man da mecanización, e os sectores produtivos básicos asentaban a

meirande parte do dinamismo e a produtividade da nosa economía, el soubo mirar máis alá.

No seu dicionario particular entraban palabras, daquela, alleas para o común da cidadanía: ciencia e tecnoloxía, investigación e estudo, formaban parte do léxico das minoritarias elites de orixe vilega. Sen embargo, o compromiso do Dr. Obella Vidal co País permitiu que aquel esforzo, compartido con tantos, de facer daquelas palabras a base dunha posterior realidade, e da ciencia un dos nosos piares de futuro, sexa hoxe un dos eixes estratéxicos da Galicia do séc. XXI.

A empresa Zeltia, o seu máis sobranceiro legado, referencia internacional da industria biomédica, sintetiza toda a extraordinaria capa-

cidade inventiva que atesouraba Obella Vidal; e da que os seus máis achegados, como Fernando Calvet ou Xaime Isla, foron testemuños de excepción. A herdanza que Zeltia supón, ademais, vai alén do progreso científico-tecnolóxico. Os máis de 70 anos da empresa son historia, tamén, dun dos esforzos máis importantes, transcendentais direi, na configuración e a reivindicación dun tecido industrial galego do I+D+i .

Nin tan se queira o alzamento nacionalista, e a súa vontade ideolóxico-absolutista de amoldar o progreso aos seus estreitos patróns morais, foi quen de frear a ciencia da razón.

O soño do doutor Ramón Obella Vidal ten cumpridas ben todas as súas expectativas. Zel-

tia contribúe co seu excelso exemplo a un novo impulso da industria galega do coñecemento. O futuro de Galicia, sexa como sexa, estará escrito con letras de ouro e o contributo de Obella Vidal figurará nos nosos corazóns como unha mostra de compromiso de país, entrega polo ben colectivo, e dedicación a unha Galicia mellor, a un futuro mellor para todos e todas.

Maio, 2009

Foro E. Peinador

Introducción

Por medio desta pequena achega historiográfica queremos poñer en valor e dar a coñecer a un personaxe esquecido que pasou por Galicia deixando sobradas mostras de saber e de compromiso co desenvolvemento do país, a todos os niveis, nun momento de grande importancia, aínda que efémero. Estámonos a referir á década dos trinta do pasado século.

Desgrazadamente, un pasa á historia cando escribe algo, mais hai outro tipo de pegadas que permanecen, aínda que non sexan estritamente literarias. Aínda que neste caso non sexan moitas, as poucas pegadas que temos del son de abondo para catalogar ao personaxe como senlleiro motor de iniciativas no difícil terreo das ciencias experimentais aplicadas á industria, na perspectiva de facer país.

O médico Ramón Obella Vidal, de ideoloxía galeguista, militante do Partido Galeguista, partido onde desempeñou cargos de responsabilidade, formouse na Universidade de Santiago nun momento de grandes cambios. Logo foi un importante emprendedor no difícil mundo da investigación científica aplicada á industria, por non dicir o primeiro en Galicia.

Soubo escoller unha idea (a explotación dos recursos naturais do país co fin de mellorar a saúde da poboación, con metodoloxía científica), arrodearse das persoas mellor formadas para levala a cabo e poñer os medios económicos para a súa materialización, tendo no horizonte Galicia e o seu desenvolvemento industrial e hixiénico-sanitario. Obella puxo en marcha o primeiro laboratorio bioquímico

galego, cando esta ciencia, a bioquímica, estaba dando os seus pasos iniciais: o Laboratorio Miguel Servet (Vigo, 1936).

Logo dos impedimentos xurdidos á consecuencia da Guerra Civil para continuar coa súa empresa inicial, máis algún trasacordo cos seus asociados, rexistrou unha patente en Portugal para a exportación de caruncho de centeo

Edificio onde estaba situado o laboratorio bioquímico Miguel Servet en Vigo

co nome de Zeltia (1937); dous anos despois, en compañía dos irmáns Fernández López e os Isla Couto, máis o seu colaborador científico Fernando Calvet, foi un dos fundadores da emblemática empresa Zeltia (1939). Para este labor botou man daquel capital humano que quedara marxinado logo da sublevación, por non ter “suficiente adhesión”.

O estado da ciencia en Galicia naqueles momentos, a incipiente industria farmacéutica, e as principais redes formativas, nomeadamente as universitarias e as que dela se derivaron, completan a contextualización deste traballo. E, por riba de todo, o papel que xogou este descoñecido empresario galego, icona fundamental do activismo científico aplicado á industria, que contribuíu ao despe-

gue do país en momentos moi duros, sen importar as condicións.

A univer sidade

motor da investigación

Ao comezar o século XX, a universidade española daba tímidas mostras de remuda fronte a necesidade de profundos cambios, onde o institucionismo que proviña de Giner de los Ríos, e a súa ampla rede, cobrou un especial protagonismo deseñando políticas científicas desde o Ministerio de Instrucción Pública, con certa autonomía. Foi o comezo dunha xeira de esplendor que axiña vai rematar co golpe de Estado de 1936.

Desde tempo atrás, a aplicación científica e tecnolóxica á industria encetaba un novo período de incorporación á comunidade científica internacional, tras longos anos de afastamento, tan só interrompido por algunhas tentativas borbónicas de curta duración, liquidadas logo por Fernando VII. En pleno século XIX,

onde as iniciativas colexiadas por achegarse a Europa eran abortadas sistematicamente polo conservadorismo, impermeable á penetración de novas tendencias, xurde unha corrente de pensamento neoilustrado da man do krausismo (burguesía intelectual universitaria) que se vai enfrontar ao poder político efectivo coas armas do positivismo e o laicismo (razón fronte a dogma).

A súa introdución no tecido escolar desde a súa experiencia emblemática, a Institución Libre de Enseñanza (ILE), ata as cátedras universitarias, van constituír unha fronte secularizante de intervención de notables consecuencias na modernización científica en España (Gurrarán, Ricardo, 2006: 33-68). Da súa man foron iniciativas como o Museo Pedagóxico Na-

cional (1882), centro onde se formaron moitos mestres, dirixidos por Cossio, quen casara en Galicia cunha López-Cortón, de cuxo equipo formaron parte galegos que entraron na historia da Pedagogía, como os irmáns Gutiérrez del Arroyo, eumeses, ou o viveiriense Ánxel do Rego; a organización de congresos, foros de debate científico e tecnolóxico, favorecendo, tamén, o asociacionismo en todas as súas

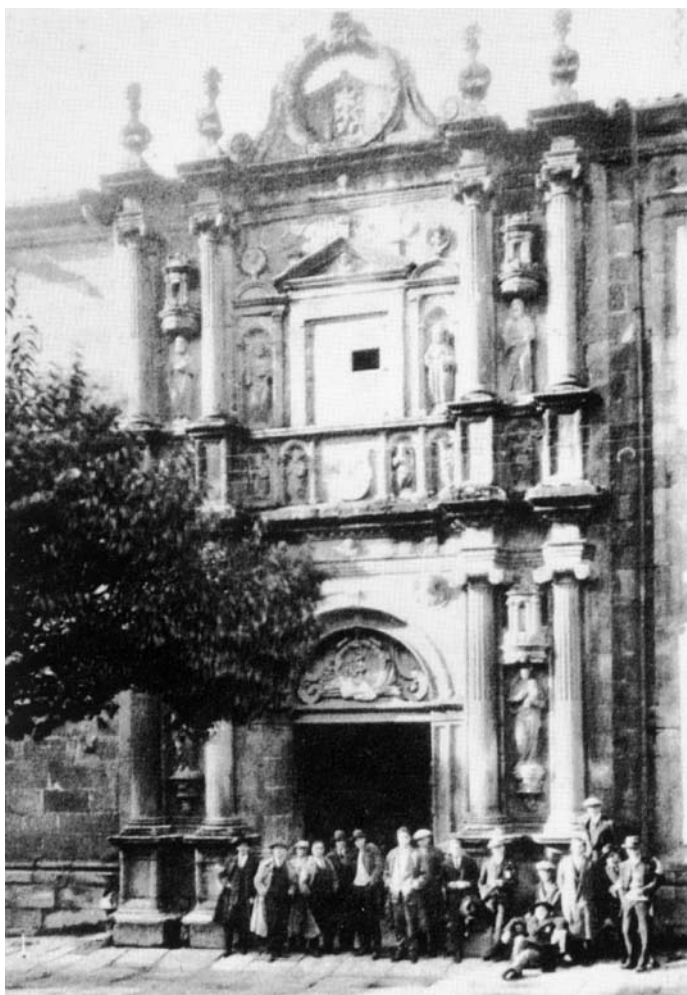
Santiago a principios do século XX

variantes (científico, naturalista, excursionista, social, cultural...). Non hai que esquecer que o nacemento do institucionismo salta na Universidade de Santiago coa II Cuestión Universitaria (1875), como consecuencia da intransixencia do poder académico fronte a introdución nas aulas do pensamento darwinista, cuestionando o dogmatismo imperante (liberdade de cátedra e capacidade de investigación científica sen corsés), que se salda coa expulsión de dous profesores discípulos de Giner de los Ríos, Augusto González de Linares e Laureano Calderón Arana.

Todos eles constituíron un xermolo de cambio social en España, fundamentado no desenvolvemento educativo en todos os niveis, e o científico tamén.

Na xestación da ILE participaron notables políticos galegos como Eugenio Montero Ríos, Eduardo Chao, Eduardo Gasset Artime e Justo Pelayo Cuesta, e, logo, científicos galegos da talla de Rodríguez Mourelo, José Casares Gil e Rodríguez Carracido, foron os principais valedores do seu buque insignia: a Junta para la Ampliación de Estudios (JAE). A JAE, e a súa rede de laboratorios, vai ser o guieiro promotor dos principais cambios na universidade española.

O ensino activo e a incorporación dos laboratorios á docencia son a súa aspiración. Entre as súas accións salientamos o envío de universitarios a formarse en Europa e América, mediante bolsas, tanto para estudantes coma para profesores. O novo profesorado das faculta-

A Facultade de Medicina no Pazo de Fonseca. Santiago c.a.
1910

des de ciencias experimentais vaise nutrir dos primeiros licenciados que viaxan a Europa aos principais centros de investigación, que son os que van constituír o principal capital humano artífice destes cambios, cun novo perfil fundamentado na experimentación.

Esta herdanza, como logo veremos, é a que, chegados os anos trinta, vai xerar as grandes mudanzas da institución universitaria santiaguesa. Agora, Galicia non vai quedar á marxe, aínda que tarde un tempo en incorporarse.

A industria

farmacoquímica en Galicia
principia a súa andaina cos “preparados”

Galicia, a principios do século XX, era un país eminentemente agrícola e pesqueiro, a industria acadaba cotas mínimas de implantación. Máis de tres cuartos da poboación activa estaba ocupada no campo e no mar, e outra boa parte de galegos marchara á emigración americana (segundo as estatísticas oficiais, ao redor de medio millón de persoas emigraron entre 1880 e 1930).

A incipiente mecanización da industria pesqueira e os seus derivados, mesmo a creación de industrias auxiliares neste sector, as fariñeiras, a minería, as cortidorías e outras pequenas empresas artesanais trataban de encher o baleiro estatístico de tecido industrial no noso país. Tan só representabamos o 3% do total do valor engadido da industria española,

menos da metade do que correspondería en función da poboación (Carmona Badía, 2008: 22). Nin a chegada da electricidade mudaría substancialmente o ermo panorama fabril neses anos primiseculares, pois teríamos que agardar ata a Primeira Guerra Mundial para que se producise a primeira inflexión en termos de exportacións. A demanda exterior veu determinada pola parálise bélica dos países en confrontación, da que España librara.

Nomeadamente en conservas e bens de equipo, a industrialización vai dar un importante paso neses anos. As necesidades de produtos básicos no estranxeiro, pola guerra, e a modernización urbanística das cidades (expansión urbana) e dos portos galegos foron dous polos esenciais na introdución de melloras produtivi-

vas, mediante a mecanización, para optimizar rendementos. Pese a esta situación de partida, significamos a porcentaxe que tiña a fabricación de produtos farmacoquímicos en Galicia (16,5% en 1905).

A maioría tiña a súa orixe en pequenos laboratorios rexentados por farmacéuticos que estudaran en Santiago, instalados nos seus establecementos espallados por Galicia, quen, logo de seguir o exemplo empresarial dos seus profesores, puxeron en marcha a elaboración artesanal de produtos básicos de composición química ou a partir da flora galega.

Antonio Casares Rodrigo, catedrático de Química en Santiago, marcara os inicios desta actividade co seu pioneiro establecemento, en 1843.

Dada a situación de desnutrición da poboación, o raquitismo, as infeccións e a tuberculose, os seus esforzos centráronse en estimular a nutrición e a reforzar as defensas por medio de preparados vitamínicos baixo a denominación de reconstituíntes, de diferentes fórmulas e presentacións variadas, nomeadamente a base de ferro, iodo e glicerofosfatos.

Tamén fabricaban soros. Non terían demasiada vida, pois a competencia da grande industria estranxeira e a súa rede comercial acabaría axiña cos preparados primarios artesanais. Algúns laboratorios resistirían, outros verían a luz fabricando novos produtos (laxantes, preparados dérmicos, antiácidos estomacais...) e innovando, como foi o Laboratorio Bescansa (Ricardo Bescansa, Santiago e Vila-

garcía, 1917), quen comeza a industrializar a elaboración farmacoquímica e incorpora as algas como base dalgúns preparados. Ou os Laboratorios Orzán (R. Vidal, A Coruña, anos vinte), quen se sumara á elaboración de produtos farmacéuticos partindo da fabricación de dentífricos.

A situación neste sector vai mudar en Galicia logo do estourido fascista de 1936. O bloqueio de fronteiras para os produtos estratéxicos, como os químicos, produce un auxe na industria farmacoquímica con aplicación específica, derivada das necesidades da guerra, tanto para a industria bélica (guerra química) coma para a produción de medicamentos.

O noso país, sen fronte de guerra, vaise converter en principal receptáculo de feridos do

Exército do Norte nos múltiples hospitais adaptados que se crean en todas as cidades galegas, entre as que sobresaen A Coruña con máis de dez centros. Por iniciativa dos sublevados se instala un laboratorio específico na Facultade de Farmacia (Santiago, Fonseca, 1937), aproveitando o parón universitario, para o que se pon a disposición todo o cadro de profesores deste centro. Tamén xurden moitas iniciativas privadas pola demanda que orixina a Guerra Civil.

Entre estes, salientamos: o Instituto Farmacológico Español S.L. (García Valdecasas, Santiago, 1937), o Instituto Bioquímico PHAR (A Coruña, 1938), o Laboratorio Farmacéutico Gallego (Couceiro Núñez, A Coruña, 1936) e o Laboratorio VYO (Pontevedra, 1936), por

citar aos máis relevantes. Computamos unha decena máis que nacen no período 1936/40. Logo, estes laboratorios terían grande vida comercial co comezo da II Guerra Mundial, debido ás condicións de illamento ás que estivo sometida España, momento no que comeza o período de autarquía. Pouco tempo antes do inicio da Guerra Civil, en abril de 1936, Obella puxera en marcha o citado Laboratorio Miguel Servet, quen se tivo que adaptar ás difíciles condicións do momento, tanto de subministro, técnicas, económicas, coma persoais, dadas as características da maioría dos suxeitos que integraban a súa empresa, pois boa parte deles eran destacados militantes políticos republicanos e galeguistas.

Os primeiros pasos

de Ramón Obella Vidal

Aínda que seus pais, Minia e Ramón, eran de Bastavales (Brión), onde tiñan casa, Ramón nace en Santiago, na rúa da Senra, no verán de 1898.

Logo de facer os seus estudos de bacharelato no Instituto de Santiago, que remata en 1915, se matricula en Medicina como anteriormente xa fixera seu irmán José (Bastavales, 1888-?) entre 1905 e 1912, quen fora compañeiro de facultade de eminentes profesionais e persoeiros como Castelao, Rodríguez Cadaso ou Nóvoa Santos, que remataran na primeira década do século XX. Estes dous últimos, logo foron profesores de Ramón. Sen ter o bo expediente do seu predecesor, que obtivera dúas matrículas de honra, Ramón vai sacando a carreira con moitos atrancos, mesmo,

D. Ramón Obella Vidal 16a

D.0.789.152*

Don Agustín Filentes Niquier Jefe
municipal de Fermin de Santiago

Certifico: que en el tomo sesenta y seis
de la sección primera del Registro civil de mi
cargo, al número trescientos cuarenta y seis, se halla
efecta de que literalmente dice.

Ramón Obella Vidal -

En la ciudad de Santiago a la hora de doce
de la mañana del día veinte y siete de Julio de
mil novecientos noventa y ocho. Ante el Secretario
de D. José María Poblete Martínez Jefe municipal
y D. Manuel Prats Balado Secretario, com-
parció Referto Lopez, empleado, natural de
Sabrejo distrito de Curbia provincia de Potosí.
hoy, domiciliado en esta de Santiago Casom-
dours número veinte y seis, de estado casado, de
cuarenta años, con su cédula personal de medicina
clase número cuatrocientos veintinueve y seis

coa interrupción de tres anos para facer o servizo militar (1919-22), segundo consta no seu expediente (AHUS, Leg. 952, nº 5). Ao tempo de comezar os estudos médicos, iniciouse tamén na aprendizaxe lingüística do alemán. Seu itinerario formativo ten dúas partes diferenciadas.

Os catro primeiros anos de estudo vai sacando a maioría das asignaturas cun sinxelo aprobado, agás na Patoloxía Xeral de Nóvoa Santos e en Anatomía Patolóxica, que obtén sobresaínte. Logo de ter a citada paréntese polo servizo militar, e de botar adiante tres asignaturas, auséntase dous anos máis, sen que poidamos saber os motivos deste novo parón.

Despois destes altibaixos, en 1924 Ramón torna á Facultade para darlle o pulo final aos

seus estudos médicos, con mellores resultados académicos que na andaina inicial, pois obtivo algúns notables e sobresaíntes. Rematou a carreira en 1927 aos 29 anos. Insistimos no irregular itinerario formativo deste médico singular.

Durante a estadía universitaria en Compostela, Obella viviu un período doce da investigación biomédica, no seu alborear, pois naquel momento acababan de incorporarse figuras eminentes da medicina experimental, catedráticos mozos, como Nóvoa Santos e Rodríguez Cadarso, dos que recibiu as súas leccións pegadas á práctica de laboratorio e á disección.

Estes, entre outros, ían ir relevando a coñecidos profesores consolidados, cheos de “hipo-

cratismo” especulativo -base epistemolóxica chea de aforismos e apriorismos-, aqueles que do creacionismo fixeron dogma, que eran a maioría do cadro de profesores da Facultade de Medicina, impedindo os avances científicos que traía o positivismo -a medicina de base experimental, entendendo a enfermidade como función alterada da natureza-.

Pola contra, aínda que na súa última fase docente, non hai que esquecer en Compostela ao catedrático Ramón Varela de la Iglesia (Fisioloxía), positivista en solitario, artífice da docencia activa e experimental, probablemente o profesor que máis fixo para que aquela Facultade, inerte no terreo da investigación, se achegase á comunidade científico-médica europea, partindo do coñecemento lingüístico

como ferramenta para a comprensión da ciencia. Sería neste ambiente que albiscaba cambios, onde Obella se motiva para investigar.

Descoñecemos os primeiros pasos profesionais do noso biografado. Segundo Xaime Isla Couto, estivo un tempo en América (en gravación de 30 de xaneiro de 2001, en Vigo), onde traballara co doutor Asuero, famoso polos seus tratamentos sobre o trixémimo nos anos vinte. Lembremos que este controvertido médico traballou moito en Arxentina.

Non descartamos que nese tempo estivese traballando como médico das embarcacións que facían as rutas trasatlánticas entre Galicia e América, pois os poucos supervivintes que o coñeceron coinciden en que estivera embarcado un tempo.

Núm. 24.

INSTITUTO GENERAL Y TÉCNICO DE SANTIAGO

Curso de 1907 á 1908.

Hoja de exámen para primera matricula de

D. Ramón Obella Vidal

de 9 años de edad.

Aritmética.
$$\begin{array}{r} 63073 \overline{) 1298} \\ 07213 \overline{) 579} \\ 0031 \end{array}$$

Escritura.

Se fueras caballo como no lo eres ya y hubieras castigado tu santidad
y abrenunciado contra cruzada.

Ramón Obella Vidal
Santiago 12 de Junio de 1908
Santiago 12 de junio de 1908 *Probar*

El Presidente,

El Vocal,

El Secretario,

José Guano

José Paré Jara

Ramón Gallego

Legajo 4.º

Núm. 59.

INSTITUTO GENERAL Y TECNICO DE SANTIAGO

Expediente personal del alumno D. *Pascuén Obella Vidal*
 natural de *Santiago* Provincia de *la Coruña* que nació
 en *27* de *Julio* de 1878 formado con arreglo á la disposición 8.ª del
 artículo 82 del reglamento general administrativo de 1859.

3-1007-PABLOP.

CURSOS	Núm. de la matrícula		ASIGNATURAS	CALIFICACIÓN EN EL EXAMEN	
	general	de asignaturas		ordinario	extraordinario
En 12 de Junio de 1908, sufrió en este Instituto el examen de ingreso y fué Aprobado.					
1908 a 1909	—		Gimnasia oficial		
			Lengua Castellana	Aprobado	"
			Geografía genl, de Europa	Aprobado	"
			Historia de América y geología	Aprobado	"
1909 a 1910	—		Caligrafía	Aprobado	"
			Latín 1. ^{er} curso	"	Aprobado
			Geografía especial de España	Aprobado	"
			Aritmética	Aprobado	"
1910 - 1911	—		Gimnasia 1. ^{er} curso	Aprobado	"
			Latín 2. ^o	"	Suspense
			Historia de España	"	Suspense
			Geometría	"	Aprobado
1911 - 1912	—		Francés 1. ^o	Aprobado	"
			Gimnasia 2. ^o	"	Suspense
			En la convocatoria de Junio de 1912 solicitó como alumno no oficial la matrícula y examen de		
			Latín 2. ^o	Aprobado	"
1911 - 1912	—		Preceptiva Literaria	Suspense	Suspense
			Francés 2. ^o	Aprobado	"
			Algebra y Trigonometría	Aprobado	"
			Gimnasia 3. ^o	Aprobado	"
1911 - 1912	—		Dibujo 1. ^o	Aprobado	"
					"

Expediente persoal de bacharel (AHIAIX, Santiago)

A súa volta asentouse en Vigo, probablemente porque era o lugar onde seu irmán estaba a desenvolver a profesión e onde menor competencia médica había, se a comparamos coa cidade da “fonte limpa”.

Se ben é certo que non sabemos se se dedicou á clínica na súa andaina inicial como médico en terra, chegados os anos trinta decidiu adentrarse no novidoso campo da investigación biomédica con aplicación á industria nun momento de esplendor máximo neste campo na Universidade de Santiago, nomeadamente na Facultade de Ciencias, de onde captou aos seus principais colaboradores científicos como é o caso do catedrático de Química Orgánica Fernando Calvet, quen logo sería o responsable científico do seu primeiro proxecto,

o Laboratorio Bioquímico Miguel Servet, en Vigo, como xa dixemos. E, quen, logo, acompañou a Obella na creación de Zeltia. Segundo Xaime Isla, unha das poucas persoas coas que falamos que coñecera a Obella, este era un home que tiña unha inventiva extraordinaria. Nese momento da década dos trinta, en Galicia, unha parte da pequena burguesía e moitos profesionais liberais estaban ligados ao proxecto galeguista liderado por Bóveda e Castelao, desde 1931.

Da súa man saíron varias iniciativas emprendedoras de despegue. A súa ferramenta para facer país foi moito máis alá do uso linguístico, exclusivamente, pois axiña escomezaron a promover empresas da súa autoría, cun carimbo modernizador. Un novo tecido comezaba a

Legajo 952Número 5

UNIVERSIDAD LITERARIA DE SANTIAGO

Facultad de

Medicina

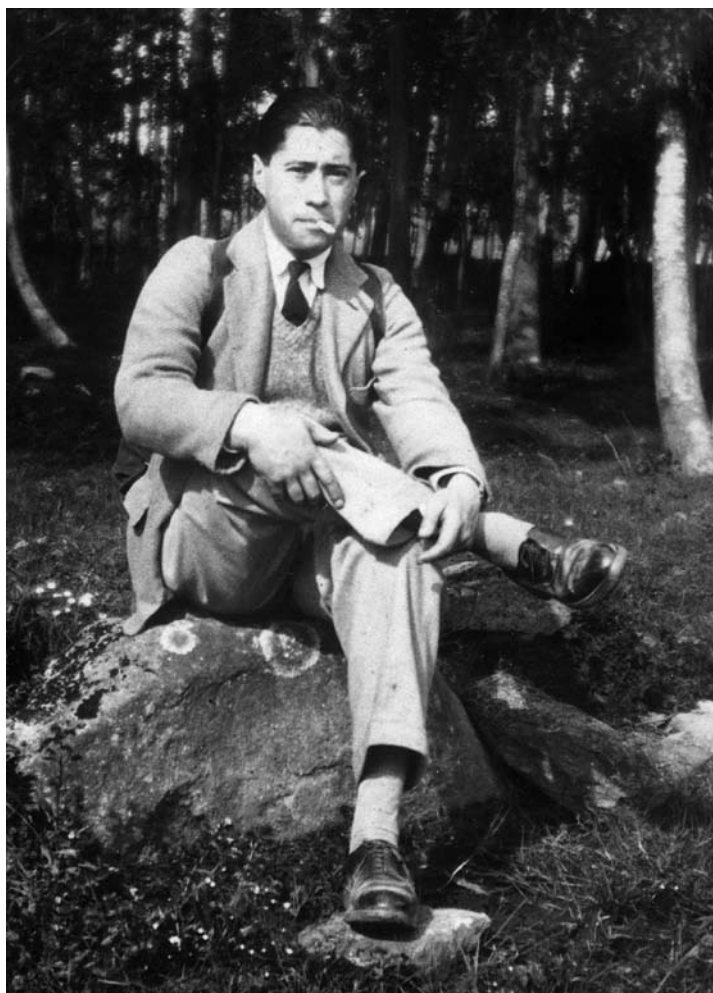
Expediente personal del alumno D. Ramón Obella Vidal
 natural de Santiago provincia de Coruna que nació en
 de de 1 formado con arreglo a la disposición 8.ª del art. 82 del
 reglamento general administrativo.

12-4926-Soc. Paredes

CURSOS	ASIGNATURAS	CALIFICACION EN EL EXAMEN DE	
		JUNIO	SEPTIEMBRE
	<u>Grado de Dr. en el Instituto de Santiago el 10 junio 1915. = Aprobado. Titulo por esta U.^a el 22 octubre 1915.</u>		
	<u>Instituto de Santiago</u>		
1916-1917	Lengua alemana.	Aprobado.	
	<u>En esta Universidad.</u>		
1915-1916	Física.	Aprobado.	
	Química.	Aprobado.	
	Mineralogía y Botánica.	Aprobado.	
	Zoología.	"	Aprobado.
1916-1917	Anatomía 1. ^o curso	Aprobado.	
	Histología.	Aprobado.	
	Física 1. ^o curso	Notable.	
1917-1918	Anatomía 2. ^o curso.	Aprobado.	
	Química 2. ^o curso	Aprobado.	
	Fisiología.	Suplen. aprobado.	
1918-1919	Patología general	Insuficiente	
	Terapéutica.	Notable.	
	Anatomía fisiológica.	Insuficiente.	

encher o ermo panorama ata daquela, con afán construtivo de significar o propio: a identificación empresa-país adobiado cun compromiso de galeguismo culturizador. Os primeiros pasos que se deran no último tercio do XIX para identificar iniciativas cun país, cunha boa dose de galeguización, por figuras como Peinador Vela, coa continuidade do seu fillo homónimo, logo ían ter unha importante proxección co labor que desenvolveron Cruz Gallástegui, Rof Codina, Parga Pondal, os irmáns Fernández e o propio Obella, entre outros.

As circunstancias bélicas non mudaron os seus proxectos iniciais, aínda que a reformulación de propostas, por razóns obvias, foi un feito, nomeadamente cara o exterior. Unha nova compoñente ía a marcar a nova liña em-

Fernando Calvet de excursión por Galicia (c.a. 1932)

presarial, logo da Guerra Civil: aproveitar o capital humano desafiuzado polos golpistas; unha clara estratexia de capitalizar aos principais cerebros marxidados, cunha boa dose de sintonía ideolóxica, ao tempo de exercer a solidariedade e o acubillo cos que estaban a sufrir inicuas sortes de represión.

A con solidación das redes

científicas en Galicia
a instancias do institucionalismo:
facendo país

Na súa curta andaina, a JAE (1907-1936) comezou un efecto descentralizador que tivo consecuencias óptimas para o desenvolvemento científico aplicado en Galicia, coa colaboración de personaxes de certa relevancia. Entre estes significamos a Juan López Suárez, Xan de Forcados, quen ía para científico e quedou de principal embaixador e valedor da JAE en Galicia. Os seus proxectos axiña tiveron resultados palpables.

Primeiramente foi a Misión Biolóxica, baixo a dirección de Cruz Gallástegui, quen, logo dunha prolongada estancia formativa nos Estados Unidos cunha bolsa da JAE, desde 1921 puxo en marcha un centro de investigación xenética animal e vexetal con resultados visibles no agro galego, complementado con estudos

de avaliación de necesidades para a obtención de melloras no campo. Logo foi a Comisión de Estudos en Galicia, entidade que propuña candidatos galegos para ampliar estudos no estranxeiro, mediante bolsas outorgadas pola JAE, á vez que coordinaba a actuación con outras institucións galegas como o Seminario de Estudos Galegos, do que Obella Vidal era socio protector.

Salientamos que máis de 200 galegos visitaron centros de investigación experimental punteiros para dotárense de “materia científica”, tanto en Europa coma en América. A maiores doutros que saíron fóra noutras especialidades estratéxicas, como a docencia (pedagogía). No haber de Xan de Forcados e a JAE houbo outras realidades como a Estación de Bioloxía

mariña de Marín (1932), a colaboración para dotar os Laboratorios de Xeoquímica de Parga Pondal (1935) e o de Fitopatoloxía e o Consultorio de Pragas do campo de Luís Iglesias (1933).

E proxectos non materializados por mor da sublevación, como a Estación Enolóxica de Ourense ou a Residencia Universitaria feminina de Santiago.

Estes foron os bimbios cos que contou Galicia para poñer en marcha unha serie de actuacións modernizadoras que, na maioría dos casos, foron ao traste co comezo da Guerra Civil.

E volta a empezar, pois os seus principais valedores quedaron excluídos, cando non tiveron que marchar cara o exilio. Son signifi-

cativos os casos de apartamento da docencia universitaria de Parga Pondal e de Fernando Calvet, profesores da Facultade de Ciencias de Santiago. O primeiro de forma definitiva, e o segundo por un período de case nove anos, tendo que incorporarse á universidade fóra de Galicia, tras cumprir sanción “depurativa”.

Ambos puideron continuar o seu labor científico grazas ao acubillo das empresas que puxeran en marcha os irmáns Fernández López, onde tamén tiveron acollida outros científicos “excluídos” como Faustino Córdón, León Maroto e Miguel Catalán, por citaren aos máis importantes. Atrás quedaba o momento doce que disfrutara a Universidade de Santiago nos anos trinta, que non volvería a recuperar ata case tres décadas despois.

Oreitor Cadarso,

a Universidade de Santiago, a II República e
o desenvolvemento científico en Galicia.

“Nacemento e morte” dun centro de
investigación emblemático:
a Facultade de Ciencias

Un dos elementos máis importantes para a renovación da Universidade de Santiago foi a ampliación de estudos para a Facultade de Ciencias coa incorporación da Sección de Químicas, en 13 de decembro de 1922. Á fin íanse ver colmadas as aspiracións universitarias santiaguesas que de vello se viñan demandando.

A creación da Facultade de Ciencias vai xerar a posibilidade de artellar unha dinámica innovadora propia, desde o seu principio, con maioría de profesorado novo, moi en sintonía co modelo de universidade moderna, fóra do marco predominante do resto das facultades santiaguesas onde primaba a obsolescencia decimonónica (vella universidade), caracterizada pola endogamia, a atonía e a imper-

Alejandro Rodríguez Cadarso (c.a. 1930)

meabilidade ás novas correntes científicas, agás individualidades contadas como o citado caso de Varela de la Iglesia; mentres que nas outras facultades experimentais terán que agardar case unha década para experimentar reformas, substanciadas fundamentalmente nos cambios producidos desde dinámicas externas: de xestión, socioeconómicos e políticos.

O momento doce da Universidade de Santiago vaise producir entre 1930 e 1934, que corresponde á conversión das vellas estruturas nunha moderna universidade, debido fundamentalmente a tres razóns:

- Á xestión do reitor Rodríguez Cadaso, que transformou e abriu a Universidade

á sociedade, cun modelo de xestión innovador: democratización, preocupación por asentar o ensino experimental nas aulas e posibilitar a infraestrutura necesaria para levalo a cabo. Accións que tamén se verían favorecidas pola implicación directa deste na política, en plena sintonía cos avances renovadores que preconizaba a intelectualidade prerrepblicana e galeguista.

– A chegada do novo réxime político, a II República, que potenciou orzamentariamente o ensino e introduciu modificacións lexislativas con sentido descentralizador, fundamentalmente no primeiro bienio.

– A aterraxe en Compostela de profesorado innovador, formado a carón da rede forma-

tiva da JAE e con mestres artífices do cambio nalgunhas universidades, que fixo que estes docentes fosen partícipes e impulsasen o traslado a Compostela de notables avances renovadores.

Na nova Facultade de Ciencias Fernández Baños, Orts Aracil, Martín Sauras, Calvet e Parga Pondal foron os principais nomes.

As consecuencias foron inmediatas, pois Santiago incorporou axiña a investigación e a docencia activa nas facultades experimentais, de xeito xeneralizado, e moi pronto se viron os resultados, independentemente doutras melloras no terreo da xestión e da participación.

Por riba das demais sobrancea a actividade despregada na Facultade de Ciencias, que se

Fernando Calvet no laboratorio de Química Orgánica da Facultade de Ciencias de Santiago (c.a. 1933)

vai converter nunha das máis activas do Estado.

Na consecución destes resultados hai un elemento significativo que interviu de maneira singular: a actitude do profesorado. Este respondía a un perfil de carácter aberto e moderno, onde a relación alumno-profesor era moi diferente ao trato de distancia que ata aquela predominara. Os espazos de relación irían máis alá das aulas, establecéndose un marco extrauniversitario de convivencia conxunta, pois alumnos e profesores compartían lecer, cultura e inquietudes, nun claro exemplo de interdisciplinariedade da acción educativa.

Á altura de 1936, a Facultade de Ciencias de Santiago podía presumir de:

O reitor Cadarso, sentado no medio, con algúns profesores universitarios (c. a. 1933)

-Ter establecido mecanismos propios de formación de docentes e investigadores para nutrir os cadros de persoal da Facultade, en combinación coa rede da JAE, nas súas variadas modalidades.

-Ter un nivel moi alto de intervención e colaboración en publicacións científicas periódicas, asociacións científicas e congresos, con produción propia, aportando novas liñas de investigación.

-Ser a principal facultade que sostíña a única publicación de carácter científico que tiña a Universidade de Santiago.

E de ter colaborado no nacemento de organismos e institucións ligados ao estudo científico do país, emanados da propia universidade

(Instituto de Estudos Rexionais, Instituto de Estudos Portugueses...), e ter participado noutras iniciativas que organizaba o Seminario de Estudos Galegos, como a Semana Galega de Porto (1935).

- Consolidar a formación de alumnos en equipos de investigación estables, onde a presenza feminina é notable, cun nivel de produción importante, en relación a outras universidades, tendo en conta que o número de matriculados e matriculadas nesta Facultade era dos máis baixos.
- Dispoñer dos medios infraestruturais necesarios para levar a cabo este labor, cun eficaz exemplo de xestión, planificación e distribución de recursos, onde destacan ini-

Universidade de verán de Santander, 1933. Fernando Calvet, de pé á esquerda na fila superior. Neste evento estiveron presentes catro Premios Nobel.

ciativas como a obtención de medios propios a partir do traballo realizado nos laboratorios da Facultade, cunha aplicación dos excedentes en bolsas para estudantes, co fin de profesionalizar a figura do investigador desde o seu comezo.

– Manter un alto nivel de formación permanente do profesorado, pois practicamente todos os catedráticos desta Facultade se beneficiaron das axudas para ir ao estranxeiro, o mesmo que a maioría do profesorado auxiliar. Tanto das que posibilitaba o marco da propia Universidade, como as que distribuía a JAE. Significando os destinos elixidos, que correspondían aos centros punteiros da investigación en Europa naqueles momentos, con elección pre-

via, buscando orixinalidade nas liñas de investigación seleccionadas con científicos de grande renome: Múnic (Wieland), Oxford (Robinson), Zúric (Instituto Politécnico), Laboratorios da JAE en Madrid...

– Ser a Facultade que marcou pautas de aplicación científica á nacente industria galega, cuns resultados contrastados a medio prazo (Laboratorio Bioquímico “Miguel Servet”, Zeltia...).

Logo da paréntese da Guerra Civil, a situación na Facultade de Ciencias de Santiago de 1939, con respecto ao curso 1935/36, é como segue: dos seis catedráticos que había antes da guerra, tan só se incorporaron tres. Dous deles foron sancionados, Calvet e Martín Sauras, aínda

que este último, en Zaragoza. Rodríguez Sanz morreu durante a Guerra Civil en Valencia. E Parga Pondal, quen sendo profesor auxiliar, estaba exercendo como catedrático de Análise Química, tamén se vería apartado da docencia, neste caso definitivamente, como xa dixemos. A estes hai que engadir o encarceramento do que fora axudante de clases prácticas, Carnero Valenzuela, algunhas inhabilitacións como a de Antonia Ferrín, a desaparición do cadro de persoal de Isidro Suárez, tamén axudantes, e o non retorno do estranxeiro de Seijo Espiñeira, que era profesor auxiliar, quen proseguíu o seu labor científico e investigador en Inglaterra a carón do Premio Nobel Robinson.

Máis a destitución de Couceiro Corral, aínda que noutro corpo funcional, cando xa esta-

ba no exilio americano, mesmo destino que tivo Elisa Díaz Riba, que era axudante.

Como aconteceu co resto dos sancionados noutras universidades españolas, hai unha circunstancia común entre a maioría dos represaliados: o feito de relacionárense coa rede formativa da JAE e terse desprazado ao estranxeiro a ampliar estudos, marca sinónima que levaba implícito ser innovador.

En definitiva, cuantitativamente, máis dun terzo do cadro de persoal desta Facultade foi sancionado, ao que hai que engadir a perda cualitativa que xerou, pois estamos a falar do sector docente e científico máis dinámico de Compostela.

A nivel xeral, concluímos este apartado afirmando que a estabilización docente e investi-

Docentes da Universidade de Santiago durante unha excursión (c. a. 1931)

gadora acadada durante a II República veuse abaixo por mor do golpe fascista de 1936, tanto a nivel de capital humano coma de proxecto docente ligado á sociedade, con procedementos de autoformación por medio de escolas científicas consolidadas.

A represión fixo que importantes profesores se exiliasen voluntariamente nun primeiro momento (Seijo e Calvet), e outros que, logo de incorporárense ao bando leal, vironse forzados a exiliárense, despois da guerra (Couceiro Corral e Elisa Díaz). Outros, os que quedaron aquí, quedaron incursos en procedementos de represión, administrativa e económica, minguando a súa capacidade psíquica para continuar o labor de compromiso social e científico desde as súas cátedras universitarias, marxí-

nados. Esta situación desembocaría nunha Universidade capitidiminuída, con ausencias notables e con profesores baixo sospeita, que tardaría bastantes anos en volver a acadar o nivel científico-docente que tiña antes da guerra.

A mobilidade do profesorado no primeiro franquismo foi un elemento máis para a non consolidación da universidade santiaguesa, pois os novos catedráticos pasaban efemeramente por Santiago, como tránsito para unha mellor ubicación en universidades máis prestixiadas ou próximas aos centros de decisión.

O proxecto universitario do Novo Estado, de grande influxo ideoloxizante, obviamente, non sintonizou co anterior, marcando un

Fernando Calvet en Estocolmo.

novo perfil de profesorado axustado ás “novas necesidades”, emanadas da intelectualidade orgánica adicta á causa franquista.

A nova situación vai determinar un corpo docente de exclusión, no que non collían “os vencidos”, pois foron moitos os profesores universitarios que se viron arredados da docencia ata ben entrados os anos 50 do pasado século, e moitos os inhabilitados para exercer cargos directivos e de confianza, ata os anos 60 .

Así pois, froito da sublevación e das súas consecuencias represivas e de exclusión, tres xeracións coetáneas, cun vencello íntimo, verían malogradas as súas expectativas, e a formación científica universitaria sufriría un

forte revés, de difícil retorno. A primeira, a de Calvet, Parga..., e a de todos aqueles profesores consolidados que naceran no primeiro quinquenio do século XX, que viñan sendo “fillos”/discípulos daqueles catedráticos universitarios que se desprazaran ao estranxeiro a enchoupárense da realidade investigadora e docente da comunidade científica internacional, coas primeiras bolsas da JAE, e que transferiran ás universidades españolas a innovación.

Esta primeira xeración, coma os seus antecesores, veuse apoiada pola rede primaria de laboratorios e as bolsas da JAE, e polos mecanismos formativos que se artellaran nas propias universidades, a semellanza do entarimado da JAE. A segunda xeración, nacida

entre 1905 e 1910, aproximadamente, formada científicamente polos profesores da primeira, como consecuencia da translación dos métodos recibidos, constituiron un importante exemplo de formación de escolas de docencia e investigación.

A esta segunda pertencen a maioría de profesores auxiliares da universidade santiaguesa: Couceiro Corral, Seijo Espiñeira, Zapata Zapata... E unha terceira que corresponde aos máis novos, nados logo de 1910, formada por axudantes de clases prácticas e bolseiros pertencentes ás escolas formativas artelladas polas dúas xeracións anteriores, con apoio das redes formativas universitarias e da JAE.

Como elementos significativos, entre os que salientamos a presenza feminina, podemos ci-

tar a: Natividad Mejuto Larrauri, Concepción e José Carnero Valenzuela, Antonia Ferrín Moreiras, Isidro Suárez Paz, Carmen Zapata...

En definitiva, tres xeracións que podemos aglutinar nunha, en base aos intereses polos que se movían, materializados nun obxectivo común: o compromiso coa innovación universitaria coma proxecto social; á que podemos cualificar cun tópico de gran calado: a xeración perdida.

A Facultade de Ciencias de Santiago, logo do descabece sufrido en 1936, non recuperaría o nivel científico e formativo que tiña daquela, acadado en tan só unha década, ata practicamente os anos 60. A Ditadura franquista encargouse ben de que fose así. Eis unha aventura que comezou ben, con triste final.

Mais, afortunadamente, xurdirían iniciativas como Zeltia, con Obella á cabeza, quen foi capaz de capitalizar esta desfeita, atraendo para a súa empresa aos principais cerebros científicos excluídos. Aínda que xa dera mostras da súa visión, previamente, co recrutamento de Calvet para o Servet.

Odou^{tor}
Obella,

e o laboratorio bioquímico
MIGUEL SERVET

Vai ser no marco modernizador que tiña a Facultade de Ciencias, onde o doutor Obella Vidal trata de buscar colaboración para poñer en marcha a súa primeira iniciativa industrial. Corría o ano 1936. Era ben coñecido que en Compostela había un profesor novo que publicaba moitos traballos científicos en revistas especializadas, a carón dos seus colaboradores, mozos e mozas estudantes, que constituían un grupo de investigación moi organizado e con moi bos resultados.

Moitos deles completaban a súa formación en laboratorios europeos con bolsas, a carón de consumados especialistas, nomeadamente en sínteses orgánicas. Tamén levaba aos seus discípulos e as súas discípulas aos primeiros encontros científicos universitarios, como foi

NORMALIZANTE MARTIAL CAZAUX

Para combatir indistintamente la disenteria y estreñimiento; pudiendo utilizarse, además, en diversas afecciones gastro-intestinales, previa prescripción facultativa.

El intestino recibe en forma de papilla, los alimentos que le envía el estómago.

En la primera parte del intestino es donde a expensas de la bilis, jugo pancreático y secreción de las múltiples y pequeñas glándulas intestinales, se verifica la digestión, asimilándose las substancias aptas para nuestra nutrición y expulsándose, en forma de excrementos, los residuos no asimilables. La progresión de la papilla alimenticia (quilo) a través del conducto intestinal, se hace en virtud de contracciones de la capa muscular intestinal (peristaltismo) contracciones que, cuando son muy intensas, resultan dolorosas (cólico).

La deficiencia de las mencionadas secreciones (biliar, pancreática o intestinal), hace que la digestión no sea perfecta y el quilo mal digerido irrita la mucosa intestinal con abundante secreción de líquido y moco y trasudación de la sangre, al mismo tiempo que las contracciones bruscas e intensas de las paredes intestinales, debidas a la excitación del centro nervioso correspondiente (plexo nervioso de Auerbach). La consecuencia de todo ello, es que el líquido del cual no se ha absorbido la parte líquida alimenticia, avanza mucho más a prisa de lo normal, expulsándose sin digerir en forma de papilla más o menos líquida y repetidas veces en el mismo día, con mucosidad y muchas veces con sangre.

Por el contrario, del exagerado poder de digestión de las secreciones señaladas hasta el extremo de digerir la celulosa y de la debilidad de su función del plexo nervioso Auerbach disminuyendo hasta por debajo de lo normal el poder de las contracciones intestinales, resulta un estancamiento en el avance del quilo, el cual pierde agua que se absorbe a través de la mucosa en más cantidad de lo normal y la consecuencia, es que las heces se endurecen por su quedad, dando así origen al estreñimiento.

En resumen, la perfecta función del intestino está basada: 1.º En el normal funcionamiento de las secreciones biliar pancreática e intestinal. 2.º En el normal funcionamiento de la mucosa y musculatura intestinal. 3.º En el normal funcionamiento del plexo nervioso de Auerbach.

EL NORMALIZANTE. Actúa favorablemente sobre el hígado, pancreás y glándulas intestinales.

EL NORMALIZANTE. Infiuye en la normal contracción de la musculatura intestinal.

EL NORMALIZANTE. Es sedante y emoliente de la mucosa.

EL NORMALIZANTE. Es descongestionante y hemostático.

EL NORMALIZANTE. Regula la función del intestino.

USO: Echese el contenido de un papelito en la cantidad de agua fría equivalente a una taza de té y después que haya hervido unos cinco minutos déjese reposar y azucarese a gusto.

Hágase uso de este agradable cocimiento dos veces al día después de las principales comidas o en ayunas una hora antes del desayuno.

AUN DESPUES DE HABER LOGRADO LA CURACION es conveniente continuar su uso durante varias semanas.

NIÑOS: Es suficiente la mitad del contenido de un papelito, administrado en idéntica forma.

MUY IMPORTANTE: Evitar absolutamente el uso simultáneo de purgas, laxantes, astringentes u otros medicamentos internos.

FORMULA: Hojas, tallo y flores de Lithospermum prostratum 75%; hojas de Equisetum arvense 10%; hojas de plantago coronopus 15%. Seleccionados, lavados, desecados y rigurosamente dosificados.

Preparado en el "INSTITUTO BIO-QUIMICO MIGUEL SERVET S. L."-VIGO

Distribuidor general: CENTRO FARMACEUTICO GALLEGO S. A. VIGO

Precio: 7 pesetas más impuestos

Registrado en la Jefatura del Servicio Nacional de Sanidad con el núm.

MUESTRA MÉDICA GRATUITA para comprobaciones.

Anuncio comercial do Laboratorio Bioquímico Miguel Servet

o caso da Universidade de Verán de Santander, en 1933, onde os futuros químicos viron e escoitaron a varios Premios Nobel da especialidade, xuntos por vez primeira en España. Este profesor, que rondaba a trintena de anos, era o catedrático de Química Orgánica Fernando Calvet Prats (1903-1988), catalán do Penedés, nacionalista coma Obella, formado en Oxford.

Non había moito tempo que fora designado responsable organizativo da súa especialidade no evento científico mundial máis importante que se celebrara na península, o Congreso Internacional de Química pura e aplicada (Instituto Rockefeller, Madrid, 1934). Calvet facía excursións cos rapaces e rapazas do seu grupo de investigación e practicaba outros deportes

cos universitarios. Tratou de crear un marco organizativo para a consolidación da práctica deportiva entre os estudantes santiagueses.

Obella tamén era un deportista amante da natureza, pois nos anos anteriores á Guerra Civil, se lle vía practicando deportes acuáticos e naturismo nos arredores da praia de Samil, onde tiñan un grupo chamado “Os fillos do Sol”, da súa autoría, tanto das actividades que realizaban coma do significativo nome que tiñan.

Elemento indudable de modernidade cultural naqueles tempos. Logo da Guerra, tamén formou parte de iniciativas favorecedoras de reencontros co fin de “asegurar” a sociabilidade reducida que tiñan os perdedores: era socio

do club Peña Trevinca-Montañeiros de Galicia (O Barco de Valdeorras, 1944; Gurriarán, Ricardo, 2005: 196-248), organización que tiña boa base practicante en Vigo.

Tamén queremos significar que Obella utilizaba sempre o galego como vehículo de comunicación, mesmo nos duros tempos da posguerra, sen arredarse.

Pois ben, naquel contexto prebélico, no 28 de abril de 1936, Ramón Obella constitúe unha sociedade mercantil co obxecto “la adquisición, elaboración y venta de sustancias medicinales, productos químicos, especialidades farmacéuticas y todas las operaciones mercantiles, que con las anteriores se relacionen...” -escritura da mesma data, asinada polo notario Fernan-

do Poveda Martín, en Vigo. Fondo do profesor Ignacio Ribas, Santiago, custodiado pola súa filla Minia e o seu xenro, o profesor Castedo; cun capital social de cincocentas trinta mil pesetas, en compañía de Manuel Martínez García, Serafín Campos Pichel, Francisco Rubira Fariña, farmacéutico, principal socio capitalista, quen tiña relacións comerciais con Alemaña, e Alexandre Bóveda Iglesias.

Significamos a presenza deste ilustre galeguista entre os asinantes. Logo do seu vil asasinato, foi substituído como accionista por Octavio Mediero Miguélez (1937), quen logo tería cargos executivos. Desta aventura empresarial Obella vai saír voluntariamente en xuño de 1939, quen, sen solución de continuidade, practicamente, poucas semanas despois, vai

=NUMERO: DOS MIL DOSCIENTOS SESENTA Y TRES=

=====

=====

=== EN LA CIUDAD DE VIGO, mi residencia, a diez y ocho
de Septiembre de mil novecientos cincuenta.=====

=== ANTE MI: ANTONIO DEL RIO GARCIA, Abogado, Notario --
del Ilustre Colegio de La Coruña.=====

=C O M P A R E C E N:=

=== D. FRANCISCO RUBIRA FARINA, casado con Dª Trinidad
Bastos Pardo, farmacéutico, vecino de Vigo, con domici-
lio en C616n 35-3ª Izqda.=====

=== D. ANTONIO RODRIGUEZ DE LAS HERAS, casado con D^a -
Maria-Teresa Pérez Rojo químico, de esta vecindad, con
domicilio en Maria Auxiliadora n° 3-3^a.=====

=== D. DANIEL QUINTAS CALVO, casado con Dª Noelia Ro -
driguez Ribas, contable, vecino de esta población con-
domicilio en Ecuador n° 89.=====

=== D. FRANCISCO BOEHLE KRESSE, casado con Dª Renate -
Dude Stock, comerciante, vecino de esta ciudad y domi-

Acta de restructuración do Laboratorio Miguel Servet (1950,
archivo do profesor Ignacio Ribas)

ciliado en López Mora 74.=====

== D. JOSE RUBIRA FARINA, casado con Dª Amelia Suárez
Turnes médico, vecino de Vigo, con domicilio en Gene -
ral Aranda 56-32.=====

== D. LUIS RUBIRA CAMPOS, casado con Dª Josefina Nie-
to Colinas, vecino de esta ciudad, con domicilio en --
Tomás A. Alonso 83, farmacéutico, y.=====

== D. JUAN LOPEZ-BELMONTE OLIVAS, casado con Dª Encar-
nación López Olivas, Abogado, vecino de Madrid, con do-
micilio en Plaza de Santa Catalina de los Donados nº2.

== SON TODOS MAYORES DE EDA.D.=====

== INTERVIENEN, por su propio derecho y D. Juan López
Belmonte Olivas, además, en nombre y representación de
Dª Maria-Dolores Villoslada Barbudo, mayor de edad, ca-
sada con D. Eustasio Villanueva Bodillo, vecino de Ma-
drid, con domicilio en Ferraz 27 y sin profesión deter-
minada, de quién manifiesta tener el correspondiente -
poder, el cual se acompañará a la copia de esta escri-
tura a todos los efectos legales.=====

== Tienen a mi juicio capacidad legal para formalizar
esta escritura de modificación de Sociedad Mercantil,y

= D I C E N:

== I.- Que por escritura de 28 de Abril de 1.936, an-

te el Notario que fué de esta residencia, D. Fernando-
poveda Martín, los Señores D. Manuel Emilio Martínez -
García, D. Serafín Campos Pichel, D. Alejandro Boveda-
Iglesias, D. Ramón Obella Vidal y D. Francisco Rubira-
Fariña, dejaron constituida, una Sociedad Mercantil de
responsabilidad limitada con la razón social "INSTITU-
TO BIOQUIMICO MIGUEL SERVET S.L." domiciliada en Vigo-
por tiempo indefinido, su objeto, la adquisición, ela-
boración y venta de sustancias medicinales, productos-
químicos, especialidades farmacéuticas y todas las ope-
raciones mercanti-les, que con las anteriores se rela-
cionen y capital social, QUINIENTAS TREINTA MIL PESE -
TAS. Inscrita al folio 87, del Libro, - - -81 de Socie-
dades, inscripción 1ª de la hoja nº 834.=====

== II.- Por otra escritura, ante el mismo Notario Sr.
Poveda de 2 de Junio de 1.937, entró a formar parte de
la Sociedad, D. Octavio Mediero Miguélez, quién ocupó-
como socio, el lugar del fallecido Sr. Bóveda pues los
herederos de éste se separaron de la Compañía, siendo la
aportación del Sr. Mediero, de cinco mil pesetas, - --
igual a la aportada por el Señor Bóveda. Inscrita en -
el mismo Registro Mercantil, en el folio 92 y siguien-

fundar a empresa Zeltia en compañía doutros asociados, iniciativa da que falaremos máis adiante. Supoñemos que foron discrepancias comerciais e algunha desavinza máis as que influíron na decisión de Obella.

¿Filoxermánicos versus aliadófilos? Non podemos afirmalo con certeza. Na súa separación leva consigo ao científico Calvet e a parte do equipo de traballadores do Servet.

Con Calvet de director técnico, e a supervisión de Obella, levouse a cabo a montaxe e a organización dos laboratorios Servet e os primeiros estudos sobre métodos de conservación, análise e extracción do caruncho do centeo, ou dentón (*claviceps purpúrea*), para obter alcaloides, que logo se empregarían para

elaborar o primeiro preparado que saíu desta pequena industria farmacoquímica: o Pan-Ergot, medicamento indicado para afeccións como a migraña e os glaucomas oculares; ao que seguiron outros produtos como o Piretón, antiálgico e antipirético, e o Pan-Neural, inxectable tónico-estimulante, entre outros moitos, fabricados mediante sínteses orgánicas e flora galega (a digitalis purpúrea e a ephedra, entre outras).

Logo de ter locais provisionais, a principios de 1939 o establecemento situouse nunha nova casa na actual Praza da Industria (Alfonso XIII, 3), nun edificio racionalista que actualmente pertence ao Concello de Vigo. Hoxe, no seu frontón, aínda permanece a súa inscrición orixinal: Laboratorio Bioquímico Mi-

guel Servet. Aquí montaron os laboratorios de investigación, de control e de elaboración. Tiñan tamén unha granxa e unha horta experimental con vexetais variados e plantas medicinais nos arredores do Porriño (Monteporreiro), onde pronto incorporaron unha pranta desecadora.

Esta empresa tan só durou uns meses, como se concebira inicialmente, pois os acontecementos derivados da sublevación militar perturbaron esta primeira iniciativa, momentaneamente.

Calvet, logo de ser separado da docencia, marchou en setembro de 1936 cara ao estranxeiro, pois o seu pasado comprometido coa causa republicana e o seu coñecemento e popularidade

INSTITUTO BIO-QUIMICO MIGUEL SERVET
S. L.

Fabricación y Exportación de Productos Químicos Farmacéuticos,
Plantas Medicinales y Especialidades Farmacoterapéuticas -2-

Vigo, ESPAÑA 31 Diciembre 1937.....

APARTADO, 296

Sr. D. Ignacio Ribas y Marqués.
Catedrático de Química Orgánica
SALAMANCA.

Muy Señor nuestro:-

Plácenos referirnos a las conversaciones sostenidas entre Vd. y nro. Director Sr. Obella de acuerdo con las cuales nos es grato confirmarle que aceptamos muy gustosos sus servicios en calidad de COLABORADOR y ASESOR TECNICO de este Instituto, en las siguientes condiciones:

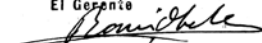
1º : Contribuirá Vd. con su asesora - miento en todo lo concerniente a problemas de órden químico,

2º : El Instituto Bio-Químico Miguel Servet, S.L. se compromete a entregarle mensualmente Quinientas pesetas en concepto de gratificación por su trabajo. Además, separará del porcentaje de beneficios de la Empresa que se acuerde para los técnicos, el correspondiente a su colaboración científica para complementar su retribución.-

Le agradeceremos tenga a bien devolvernos autorizado con su firma el duplicado de la presente como conformidad a cuanto dejamos estipulado y con este motivo aprovechamos la oportunidad para saludar a Vd. muy atentamente,

Instituto Bio - Químico Miguel Servet S. L.

El Gerente

Carta de Ramón Obella ao profesor Ignacio Ribas (1937, archivo Ignacio Ribas)

non o libraron dunha persecución sistemática que o obrigou a partir coa súa familia a Estocolmo, primeiramente, e a Inglaterra despois. Obella, quen tamén amosara unha actividade política militante no Partido Galeguista, con cargos executivos, tamén estivo no punto de mira dos sublevados, mais un dos seus socios doara unha importante suma ao exército franquista (segundo Xaime Isla Couto, que o coñecera naquel tempo, pois seus irmáns Ramiro e Fidel traballaron con el), intercedeu para que non fose obxecto de persecución, ao tempo de ter a capacidade de estar en disposición de aportar bens escasos no terreo da industria farmacoquímica, máis precisos aínda en tempo de guerra. Probablemente, este intercesor fora Rubira, que, xunto co seu irmán José Obella, de “suficiente adhesión”, máis que

probada, fixeron xestións perante as autoridades para que non encausasen ao noso protagonista. Deste xeito, Obella prosegue coa súa actividade do Miguel Servet, mais nun contexto diferente, cheo de dificultades, pero con plena mobilidade.

Debido á gran demanda, e non tendo caruncho de centeo dabondo para elaborar produtos, Obella mira cara Portugal, onde vai establecer contactos para exportar caruncho a Vigo, coa axuda de Ramiro Isla Couto, quen quedara sen traballo, logo de estar un tempo no cárcere como consecuencia do seu activismo político. Pois ben, este, tamén galeguista, con experiencia comercial, desprazouse a Porto onde rexistraron unha marca co nome de Zeltia (agosto de 1937), a que ía ser o antecedente

da razón social coñecida co mesmo nome, con vixencia hoxe, da que tamén ía formar parte Obella, xunto con Calvet, como socios fundadores.

Logo obterían unha licenza de importación-exportación para traer o tan desexado caruncho de Portugal -nº 407, BOE de 15 de xuño de 1938-, pois as súas plantacións no Porriño non daban produción abonda para elaborar os preparados máis demandados.

A ausencia de Calvet fixo que Obella precisase doutros colaboradores científicos. As súas boas relacións deseguida facilitaron os resultados, axudado pola escaseza de recursos económicos do profesorado universitario e a incertidume provocada pola situación bélica.

Deste xeito, en 1937, dous profesores asentados en Salamanca, Xosé Pérez López-Villamil (catedrático de Medicina Legal) e Ignacio Ribas (catedrático de Química Orgánica), pasaron a engrosar a nómina de colaboradores científicos da empresa.

Ambos, desde Salamanca, indicaban métodos de elaboración e formas de presentación dos produtos, ao tempo de fabricar os preparados básicos, a eito, nos seus laboratorios universitarios, que logo eran procesados en Vigo.

O primeiro, que estudara en Santiago, tamén preparaba os prospectos dos preparados, e prescribía o seu uso; o segundo viña a Vigo cando requirían a súa presenza, co fin de supervisar a montaxe das novas máquinas. Des-

Marca internacional n.º 101.964

PORTUGAL

TRIPLICADO

Ministério do Comércio e Indústria

REPARTIÇÃO DA PROPRIEDADE INDUSTRIAL

TÍTULO DE REGISTO DE MARCA

Classe 49.^a

145038
N.º 51.323

O registo da marca acima impressa foi efectuado nesta Repartição a favor de *Ramon Obella, espanhol, comerciante, residente e estabelecido no Porto, Rua Duque de Saldanha, n.º 612.*

Marca comercial destinada aos produtos da classe 49.ª da tabela anua ao deceto de 1 de Junho de 1901.

Foi paga a taxa de 66000 escudos.

O pedido deste registo foi apresentado às 12 horas e 55 minutos do dia 2 de Agosto de 1904.

Repartição da Propriedade Industrial, 29 de Dezembro de 1904.

0011-37

O Engenheiro Chefe da Repartição,

Rexistro da marca Zeltia en Portugal a nome de Ramón Obella Vidal

pois, o profesor Ribas, logo de asentarse como docente en Santiago (1943), para substituír ao expulsado Calvet, seguiu colaborando co Miguel Servet ata os anos cincuenta, tempo no que deixou a entidade, tamén por desavinzas. Ribas, nos primeiros momentos, dados os bos contactos que tiña con Obdulio Fernández, eminente catedrático de Química, discípulo de Carracido, quen estaba na Comisión Reguladora da Industria Química, facilitou xestións para a legalización sanitaria dos produtos e a súa comercialización.

Estes novos colaboradores, os docentes salmantinos, tamén favorecerían os contactos para establecer as primeiras probas experimentais dos preparados con enfermos, pois coñecían a moitos médicos ben situados en

Ramon Obella

IMPORTADOR-EXPORTADOR
R. DUQUE DE SALDANHA, 612

C A I X A P O S T A L - 1 0 0
Telegrams-CABLES: "SERVET" Telefone 7666
Codigos, BENTLEY'S e ABC 5.ª e 6.ª Edición

S/ REF.
M/ REF.
DEP/.

PORTO 27 de marzo de 1.938
(PORTUGAL) II Año Triunfal

Sr. D. Ignacio Ribas
SALAMANCA
=====

Mi querido amigo:

Recibí, en esta, su carta 20 del actual; tambien me anunciaron telefónicamente desde Vigo haber otra de Vd., la que contestaré a mi regreso.-

Siguiendo sus sugerencias, de lanzar un preparado s pervitamínico o panvitamínico, para con ello continuar la serie de l Pan", con el PAN-VITANOL, por ejemplo, sería necesario abandonar la asociación que le había indicado, con el Gadisan, para hacer un preparado nuevo, de fórmula original. Para ello, sería necesario asociar todas las vitaminas conocidas, lo que creo de suma dificultad, por l motivos siguientes: 1ª porque habría que obtener un compuesto definido y estable, en las que intervinieran todas las vitaminas, tanto la lipo como las hidrosolubles; 2ª porque sería necesario estudiar detenidamente todo lo que pueda referirse a la sinergia terapéutica de d cho posible preparado, o sea la proporcionalidad armónica de que Vd. me habla; y 3ª porque habría que impedir que la propia labilidad de algunas vitaminas no fuese destruida por el modus operandi. Resuelto estos problemas, sería un preparado de éxito seguro. No importaría s forma medicamentosa (elixir, comprimidos, gotas o inyectables). Conq ánimo!, pues de su probada capacidad todo puede esperarse.-

Me parecen muy bien sus trabajos en pro de la obtención de un sinónimo, superior a la bioplastina, así como los encauza dos a la preparación de un Pan-Neural cálcico.-

La playa de Panjón es formidable, y en ella espero lo han de pasar estupendamente. Yo, tenía promesa de una o dos casit en Canido, pero ya que Villamil tiene compromiso en Panjón, me parec muy bien, ya que es muy buena playa y, ademas, se halla bien comunic da por el F.C. de Bayona con la ciudad.-

Por su Sra. no tenga ningún reparo, ya que existen excelentes tocólogos en Vigo, que pueden ser llamados telefónicament y estar en unos cuantos minutos en Panjón. Ademas, orgullosos en que tenga Vd. un hijo vigüés.-

Las puertas del vacío creo le debieron de haber sid enviadas, así es que, con ello, obviará sus actuales dificultades. A mí llegada a Vigo pondré en marcha, inmediatamente, todo lo referent al Pan-Neural.

En fecha para Villamil, recibí un cheque de 2.000.000. R. Obella

Carta de Ramón Obella ao profesor Ribal; archivo Ignacio Ribas

INSTITUTO BIO-QUÍMICO MIGUEL SERVET, S. L.

FABRICACIÓN Y EXPORTACIÓN DE PRODUCTOS QUÍMICOS FARMACÉUTICOS,
PLANTAS MEDICINALES Y ESPECIALIDADES FARMACOTERAPÉUTICAS

Domicilio social: ALFONSO XIII, 3
APARTADO POSTAL, 296

Teléfono, 2929
Cable telegráfico: SERVET
Código: A. B. C. 5° reformado
Particular

VIVA ESPAÑA!
SEGUNDO AÑO TRIUNFAL

VIGO (España), 15 de diciembre de 1.937

Sr. Prof. Dr. D. I. Ribas
S A L A M A N C A

Apreciable amigo:

Recibí sus muy attas. 22 de noviembre y 1 y 10 del actual. Tiene que perdonarme este retraso en la contestación, el que fué motivado por haber estado ausente.-

De retorno de Portugal y de paso para Orense, hace unos cuantos días, ordené le enviáran 500 gr. de gluconato cálcico y 100 ampollas de 10 c.c., forma botella, de una punta. Mañana le remitiré las especialidades objeto de su petición: una caja "Darús" y otra "Sandoz", ambas al 20% de concentración.-

Esperaba que concluyeran, hace tiempo, el barracón donde, según le anunciaba a Villamil, pienso instalar el vacío. Desafortunadamente el ansia conque pretendía verlo construido fué frustrado por la lluvia pertinaz que viene cayendo sobre esta ciudad desde hace varias semanas. Hoy, al parecer, aclaró el cielo y de este estado continuar será cuestión de días la entrega del referido local. Entonces, según tenemos convenido, le avisaré para que Vd. venga a dirigir la instalación y "puesta en marcha" de la citada máquina.-

También recibí una caja conteniendo 10 ampollas de gluconato al 20%. Mi mas sincera felicitación por haber resuelto este problema tan rápidamente, mediante el descubrimiento de una técnica original, que supera por su sencillez a las ya seguidas.-

Hacia el día 20 del presente mes, es casi seguro que llegaré a esa, siendo probable que realice el viaje en avión desde Lisboa. Si hiciera el viaje en automóvil, quizá fuese para Vd. mas cómodo venir conmigo. De todas suertes tendremos ocasión de continuar nuestra iniciada conversación, esperando llegar a un acuerdo acerca de su colaboración en el Instituto.-

Le saluda muy afectuosamente s, afmo. amigo,

Ramón Obella

Carta de Ramón Obella ao profesor Ribas (archivo Ignacio Ribas)

hospitais. Obella como director e xerente da empresa era o principal promotor de ideas.

Nestes primeiros tempos, entre outras cousas, encargábase de supervisar os procedementos ata o último detalle, desde o estudo bacteriolóxico dos preparados ata a aromatización dos comprimidos.

Coñecía varios idiomas, isto posibilitaba acceder ás revistas científicas estranxeiras co fin de subministrar ideas que axiña se experimentaban no laboratorio, nun verdadeiro exemplo de creatividade con fundamento científico. Ao tempo, reproducían medicamentos e preparados semellantes aos que tiñan outras casas comerciais estranxeiras, bordeando a competencia ilegal, nun contexto bélico favorable para

estes labores paraoficiais, e por careceren absolutamente das necesidades medicamentosas máis básicas. De seguida estableceron unha rede comercial de distribución no chamado “territorio liberado”, con notables resultados de vendas das súas especialidades.

Tamén mercaron algunhas máquinas no estranxeiro, que chegaron vía Porto, xestionadas por Ramiro Isla. Moi pronto, en pouco máis dun ano e medio de funcionamento patentaron máis de dez especialidades co seu rexistro sanitario: Trombocal, Gotas Neurosténicas Fosforadas “Genové”, Linfodol, Gadisan, GLU-CAL, Pan-vitanol, Yodo-bismutato de quinina... sumando as anteriormente citadas. Obella se dirixíase a Ignacio Ribas, en 21 de abril de 1938 nos seguintes termos: “Nuestro

común amigo Calvet está actualmente en Portugal, a donde ha llegado el 19 del corriente.- Esto es motivo de gran satisfacción para nuestros laboratorios, ya que su prestigio científico está cimentado sobre pilares tan fuertes como los representados por hombres de ciencia de la categoría de usted y de su camarada Calvet.- ¡VIVA LA NUEVA ESPAÑA!”.

Con anterioridade, o doutor santiagués vencera a Calvet para vir do estranxeiro, do seu autoexilio preventivo, co fin de proseguir as súas actividades científicas no Servet. Falara coas autoridades franquistas para garantir a súa integridade persoal, das que obtivera o placet. Mais o catalán non librou do cárcere, pois estivo vinteún días na prisión de Tui, aínda que tivo un trato bo, favorecido por-

que un ex-alumno estaba de alcalde na cidade fronteiriza, Francisco Meis. Á súa saída prohibíuselle achegarse a Santiago e obrigóuselle a presentarse na Comisaría semanalmente.

A nova recomposición do Servet tan só duraría un ano máis, pois desavinzas organizativas, das que carecemos de información suficiente, concluirían coa marcha de Obella e Calvet desta razón social, con boa parte do equipo técnico inicial.

Tan só sabemos que, previamente, dérase unha situación incómoda debida a algúns despedidos, a principios de 1939, cando estaban a punto de inauguraren as novas instalacións da Praza da Industria. Mentres, Obella visitaba aos irmáns Fernández en Mérida, en compa-

INSTITUTO BIO-QUÍMICO MIGUEL SERVET, S. L.

FABRICACIÓN Y EXPORTACIÓN DE PRODUCTOS QUÍMICOS FARMACÉUTICOS,
PLANTAS MEDICINALES Y ESPECIALIDADES FARMACOTERAPÉUTICAS

TELÉFONO 2929
APARTADO POSTAL, 296

Cable telegráfica: SERVET
Código: A. B. C. 5.ª reformada
Particular

VIGO (España), 30 de diciembre de 1.938

Sr. D. Ignacio Ribas
SALAMANCA

Mi querido amigo:

Obra en mi poder la suya fecha 14º del actual. Entre unos días que estuve ausente y otros agobiado con múltiples é improrrogables quehaceres, no pude contestar antes a su referida carta.

PAN-ERGOT.- Pasé a Calvet copia del epigrafe de su carta en el que Vd. transcribe un párrafo de otra del Dr. Usandizaga.

EFE.- Teniendo en cuenta sus manifestaciones, y sobretudo considerando los grandes volúmenes de agua que hay necesidad de evaporar, para su elaboración, me parece quizás, lo mas oportuno instalar todos los aparatos en pabellón aparte, construido independiente del edificio actual, si bien dentro del mismo solar.

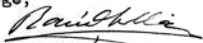
Desde luego se puede utilizar el extractor del Laboratorio de Elaboración durante todo el tiempo que lo deje libre la fabricación de las especialidades y productos que actualmente obtenemos y parte de las cuales están en el mercado. A este tiempo podemos añadirle el resultante de un turno mas de trabajo. De todos modos, me dice Calvet, que su rendimiento es limitado, puesto que evapora aproximadamente unos 200 litros de agua cada ocho horas. Con estos datos puede hacer Vd. su composición de lugar y proceder en consonancia con ellos.

La forma medicamentosa que utilizaremos es la de inyectables en ampollas de 0,05 gramos en 1 c.c., en solución acuosa estéril de su elorhidrato. Tambien puede expendirse en tabletas que contengan cada una la misma dosis.

Tanto la batería de percoladores como los perforadores convendría encargarlos en su presencia, motivo por el cual necesitaríamos su presencia para poner en marcha esto y lo referente a la construcción del pabellón destinado única y exclusivamente a estos aparatos.

Me congratula la noticia de que tanto Catalina como Minia siguen restableciendose de sus anteriores quejas. Hago fervientes votos para que todos Vds. pasen un muy feliz Año Nuevo y que durante el transcurso del mismo les asistan dichas sin cuento.

Un fuerte abrazo de su buen amigo,

Carta de Ramón Obella ao profesor Ribas (archivo Ignacio Ribas)

ñía de Calvet, no mes de febreiro, segundo se cita nunha carta. Ao noso parecer, xa se estaba vislumbrando outro novo proxecto.

O Servet seguiu o seu itinerario con Ribas como responsable científico e con Rubira de director xerente. Tamén houbo novas incorporacións na colaboración científica, como a do fisiólogo José García-Blanco Oyarzábal, discípulo de Negrín e cuñado de Parga Pondal, que casaran con dúas fillas de Enrique Peinador; xuntos tiñan un laboratorio de análises no Balneario de Mondariz. García Blanco gañara a cátedra de Fisioloxía en 1926, obtendo o primeiro destino na Facultade de Medicina da Universidade de Santiago.

Formárase nos laboratorios da Residencia de Estudiantes de Madrid, en Alemaña e nos

Estados Unidos (Instituto Rockefeller, con Lèvene). Estivo en Santiago ata 1934, ano en que marcha a Salamanca.

Outro novo colaborador foi o farmacólogo Villarino Ulloa, discípulo de Novo Campelo en Santiago. Ata a marcha de Ribas, principiando os anos 50, como xa dixemos, tamén por desavinzas, este laboratorio seguíu unha liña ascendente na produción farmacolóxica. No ano 1943 tiña no mercado máis de vinte produtos.

Zeltia acubillo de

represaliados:
o despegue industrial galego
nace con forza

No marco da desfeita que xa comentamos, xorde unha sociedade mercantil anónima co nome de Zeltia, en O Porriño, a principios de agosto de 1939. Para esta segunda andaina, Obella vai facer unha concentración de esforzos para a súa constitución en compañía dos irmáns Fernández López, José e Antonio, entre outros, arrastrando ao principal activo do Miguel Servet. Esta empresa galega, hoxe emblemática no campo da investigación científica, ten unha importancia especial polas razóns que imos apuntar.

A primeira é que esta iniciativa empresarial nace co espírito de acubillo para moitos docentes represaliados da man dos seus donos, os irmáns Fernández, Obella e os seus amigos, con responsabilidades directivas, moitos deles

SEGUNDA COPIA

DE LA
ESCRITURA
DE

CONSTITUCION DE ZELTIA S. A.

otorgada
a

3 de agosto de 1939

ante

D. DIEGO POMBO SOMOZA

librada por

TOMAS SANTORO IGLESIAS

ABOGADO

Y

NOTARIO

del Ilustre Colegio Notarial de La Coruña

DISTRITO DE TUY

con residencia en

PORRIÑO

Copia da escritura de constitución da empresa Zeltia, O Porriño,
1939.

B.3.045.629 *

----- NÚMERO CIENTO VEINTITRES. -----

--- En la villa de Porriño, mi residencia, a tres de ///
agosto de mil novecientos treinta y nueve, Año de la Vic-
toria. Ante mi, DIEGO FOLBO SONOZA, Notario del Ilustre/
Colegio de La Coruña, distrito Notarial de Tuy, compare-
cen: -----

--- D. JOSE FERNANDEZ LOPEZ, soltero, Abogado y vecino//
de Lugo, con domicilio en la plaza de Angel Fernández //
número cinco. -----

--- D. RAMON OBELLA VIDAL, soltero, Médico y vecino de//
la ciudad de Vigo con domicilio en Pi y Margall número//
ciento seis; -----

--- D. JOSE RUIZ GOMEZ, casado en primeras nupcias con//
Dª Consuelo Gestal, empleado y vecino de esta villa, ---

--- D. FIDEL ISLA CCUTO, soltero, comerciante y vecino /
de la ciudad de Vigo, con domicilio en la calle del Capi-
tán Cortés número treinta y seis; -----

--- D. FERNANDO CALVET PRATS, casado en primeras nupcias
con Dª Elena Quer, Doctor en ciencias químicas y vecino/

con compromiso político antes de 1936, como xa dixemos. E a segunda, a dirección científica que desenvolveu Fernando Calvet e parte do seu equipo investigador que proviña da Universidade de Santiago e do Miguel Servet, aos que hai que engadir outros investigadores procedentes doutras universidades, tamén na mesma condición de represaliados. Logo de desenvolver outras iniciativas industriais, xa reiteradas, queremos significar especialmente o papel que xogaron Calvet e Obella para a posta en marcha desta empresa.

Calvet, recrutado por Obella, foi o principal responsable científico das liñas de investigación que se levaron a cabo nestes laboratorios do Porriño, con notable éxito comercial. A súa sólida formación, a gran profesionalidade

e a agudeza para a obtención e optimización de recursos foron elementos clave para acadar notables resultados empresariais nos primeiros anos de funcionamento, pois Calvet deixou Galicia, e Zeltia, unha vez que se reintegrou á Universidade de Salamanca no curso 1944-45. Deste xeito, o profesor sancionado, durante o seu calvario de apartamento da docencia, e Obella, colaboraron eficazmente no desenvolvemento de Galicia coa súa contribución científica aplicada á industria, sendo pioneiros neste labor, logo dos pasos que deran no Servet.

Xulgamos interesante principiar unha aproximación ao que significou esta empresa para Galicia na súa primeira andaina, aínda co risco de poder cometer algunha torpeza pola au-

sencia de datos, pois parte dos seus arquivos desapareceron na pasada década dos oitenta, segundo nos informou un traballador que daquela estaba en Zeltia.

Para situármonos nos seus comezos temos que falar de nomes, á parte do contexto: dos irmáns Fernández López (Antonio e José), do doutor Ramón Obella Vidal, dos irmáns Isla Couto (Ramiro e Fidel) e do citado Fernando Calvet.

Os irmáns Fernández López estudaran en Madrid na década dos vinte do pasado século: José (Barreiros, Sarria, Lugo, 1904-Lugo, 1986), dereito, e Antonio (Lugo, 1906-1971), enxeñeiro de camiños. Próximos ao entorno dos círculos republicanos e galeguistas en Madrid,

formaban parte dun grupo chamado Celta (Mocedade Céltiga, con Fermín Fernández Penzol, os irmáns López Cortón, Ramón Rodríguez Somoza, Salvador Mosteiro, Álvaro Gil, Emilio González López...), durante a Ditadura de Primo de Rivera. O que fixo que se aproximasen a posturas progresistas, adquirindo certa sensibilidade sociopolítica, fundamentalmente Antonio quen, segundo Luca de Tena, posteriormente foi represaliado polo seu compromiso nacionalista e republicano (fóralle prohibido, por exemplo, exercer coma enxeñeiro de camiños)...

Tamén cremos que tiñan algunha relación co institucionismo, pois a súa irmá Conchita estaba aloxada na Residencia de Señoritas ao principiar os anos trinta. Tiñan empresas rela-

Os irmáns José e Antonio Fernández López

cionadas coa construción e co gando, nos anos trinta, pois posuían matadoiros en réxime de aluguer en Mérida e no Porriño (Frigolouro), e unha granxa en Mos. Todo isto estaba estreitamente ligado coa actividade que tiña seu pai (Antón de Marcos), pois era exportador de gando en Sarria, tradición familiar que este, á súa vez, herdara do seu pai, que fixera cartos na emigración americana (Carmona Badía, 2006: 434-442).

Os irmáns Fernández, á morte do seu pai, tendo como base o negocio familiar, deron un paso adiante: a industria cárnica, explotando os devanditos matadoiros e reconvertendo a casa familiar de Barreiros nunha moderna granxa agropecuaria na que levarían a cabo traballos de experimentación relativos á selección

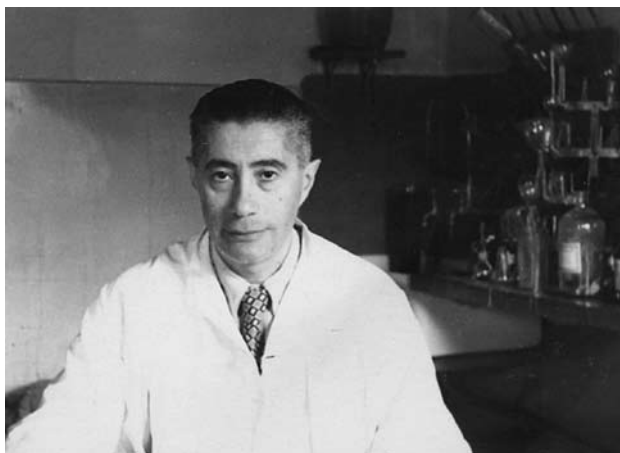
de gando e cría (mellora xenética de razas); abríndose tamén ao campo vexetal: introdución de especies hortofrutícolas e selección de sementes. As empresas dos Fernández antes da guerra funcionaban en íntima colaboración coa Misión Biolóxica, instalada daquela en Pontevedra, da que recibían asesoramento.

Todas elas foron iniciativas innovadoras no sector agropecuario que contribuíron ao desenvolvemento galego, tan ausente de empresas modernas naquel tempo, marcando un selo empresarial de novo tipo que tería a súa continuidade con Zeltia, en 1939.

Ao pouco de comezar a guerra, as súas empresas cárnicas foron as principais fornecedoras de carne do exército franquista, e, unha vez

Vista aérea do complexo industrial de Zeltia (c.a. 1950)

O professor Calvet no seu laboratório de Zeltia (c. a. 1944)

comezada a II Guerra Mundial, algúns dos seus produtos foron destinados á Alemaña nazi mediante a empresa de transportes por ferrocarril Transfesa (1943), para a que traballaba Álvaro Gil en postos de responsabilidade, coñecido militante galeguista, antes da Guerra.

Á parte da proximidade física da industria cárnica dos Fernández coa horta experimental de Obella no Porriño, e a maiores de ter unha certa sintonía no terreo ideolóxico, non sen moitas contradicións, debeu haber outros elementos para que os citados coincidiran na consecución dun proxecto empresarial, sen que se poidan precisar demasiado. Posiblemente, Obella, con boas iniciativas no terreo da investigación, con orientación industrial,

nun momento precario, económico e político, logo de ter unha experiencia asociativa negativa, sen máis, “vendeulle” a idea aos Fernández, ao tempo de introducir no trato a inclusión de parte da nómina do persoal vinculado á súa persoa e ás súas anteriores actuacións empresariais en Portugal (1937) e a escisión do Laboratorio Miguel Servet.

O caso é que: Calvet, na orde científico-técnica, José Fernández na comercial mercantil, coa axuda de Fidel Isla Couto (quen anteriormente tamén traballara nos Laboratorios Miguel Servet, desde o comezo da guerra) e Obella na empresarial específica aportando ideas, foron as persoas claves no nacemento desta nova iniciativa empresarial, tamén chamada Zeltia, como a anterior marca que rexistrara Obella

en Portugal. A constitución da nova empresa Zeltia (sociedade mercantil anónima) terá lugar no Porriño o 3 de agosto de 1939. Á parte dos xa citados, que figuran como accionistas, no documento notarial de constitución aparecen tamén José Ruiz Gómez, e Antonio Tato López en representación do resto dos irmáns Fernández López: Antonio, Manuel e Concepción. O capital social inicial foi de dous millóns de pesetas e o domicilio social estaba en Vigo. Cada un dos catro irmáns Fernández López figura con duascentas accións, ao igual que Obella; a participación do resto é case testemuñal.

Un dos principais obxectivos da empresa nos primeiros momentos foi a provisión de xente que fose capaz de levar adiante os planos

que se trazaron a nivel científico, con aplicación industrial. Estando no exilio exterior a maioría de investigadores ligados á docencia, trataron de “recuperar” a aqueles que quedaron en España, que naquel momento estaban apartados da súa actividade profesional e inhabilitados, e que, nalgún caso, aínda estaban cumprindo condenas.

Pensamos que os consellos de Obella e de Calvet, e as súas relacións co mundo científico, neste sentido, serían fundamentais para que os irmáns Fernández, tamén “sensibles” co dilapide científico e a inxustiza, abordaran nalgunha ocasión ao Xeneral “gañador”, segundo se comentaba polos mentideiros porriñeses. José, que tiña acceso aos ministros e ao propio Franco, en certa oportunidade chegou a

este espetándolle que se o Xefe do Estado necesitaba carne, el precisaba homes, e os homes que el necesitaba estaban no cárcere, entón, que se se dispoñía a liberalos podería contar con el. Dise que Franco vería nos Fernández ao prototipo de empresarios galegos honrados, con imaxe a imitar, malia seren “sospeitosos”, como tamén o era Obella. Partindo desta base de imaxinario popular, Franco “deixoulles facer”.

Con esta premisa, Zeltia púxose a andar cun importante haber de capital humano integrado por importantes persoeiros do mundo da investigación, que nese momento estaban sancionados, no cárcere ou marxidados.

Da Facultade de Ciencias de Santiago incorporáronse o citado Fernando Calvet, do que

xa demos referencias biográficas, máis Isidro Suárez Paz e Parga Pondal. O resto dos principais nomes que colaboraron neste labor foron:

Andrés León Maroto (1893-?), que fora profesor do Instituto Escuela de Madrid, químico e catedrático de Física e Química, que coñecía aos irmáns Fernández, pois traballara nos Matadoiros de Mérida cando era profesor do Instituto nesta localidade extremeña; ampliou estudos de Química na Ramsey Memorial Found, en Inglaterra, xunto a Robinson, que logo recibiría o Premio Nobel.

Era discípulo de Madinaveitia, especialista na investigación química dos produtos naturais. Traballou como investigador no Instituto

Rockefeller de Madrid. Membro destacado do exilio interior, traballou en Zeltia varios anos desde o comezo do funcionamento da empresa, despois de ser inhabilitado para a docencia. Realizou investigacións sobre as sulfamidas para preparados químicos cicatrizantes en pomadas, en colaboración con Faustino Cor-dón.

Miguel Catalán Sañudo (Zaragoza, 1894-1957). Especialista en Física Atómica. Ampliou estudos en Francia, Alemaña, Dinamarca e Holanda. Unha das veces xunto aos arquitectos que dirixiran a construción do Instituto Nacional de Física y Química de Madrid, doado a España polo International Education Board, fundado por Rockefeller. Discípulo de Blas Cabrera, era catedrático de Estrutura Atómi-

co-molecular e Espectrografía da Facultade de Ciencias de Madrid. Antes fora tamén profesor do Instituto Escuela de Madrid, un dos apéndices institucionistas máis importantes; estivera estudando espectrografía un ano en Alemaña, en 1924.

Era xenro de Ramón Menéndez Pidal. Logo da guerra estivo traballando en Zeltia, despois de ser apartado da docencia. Comezaría o contacto cos irmáns Fernández asesorando aos matadoiros de Mérida. Logo traballou para a empresa Zeltia, case sempre desde Madrid, agás nos veráns que se incorporaba á fábrica, estando aloxado na casa de Calvet en Vigo.

A saponificación do aceite de peixe, a determinación do caroteno e vitamina A no sangue,

e valoración da sulfamida... foron algúns dos traballos que levou a cabo, á parte de deseñar maquinaria e cápsulas de xelatina para meter medicamentos.

Neste tempo tamén impartía docencia no Colexio Estudio de Madrid, centro privado experimental que trataba de seguir os métodos renovadores institucionistas na posguerra. Foi rehabilitado para a docencia na súa cátedra en 1946.

Álvaro Gil Varela (Lugo, 1905-Madrid, 1980), axudante de Montes da Deputación Provincial de Pontevedra. Ampliou estudos en Francia e Italia de Mellora da técnica dos pastos. Estivo aloxado en Madrid na Residencia de Estudiantes. Logo, en 1934, foi a Alemaña a

ampliar estudos de Xenética Animal. Traballou e colaborou con Cruz Gallástegui na Misión Biolóxica. Durante a guerra sufriu cárcere polo seu vencello co galeguismo e a República. Nese tempo ostentou cargos políticos de relevancia dentro do Partido Galeguista, chegando a formar parte do seu Secretariado Político e a Presidencia do Comité de Defensa da República en Pontevedra. Desposuído dos seus títulos, entrou en contacto coa empresa Zeltia, onde ocupou cargos directivos logo da guerra, despois de pasar unha estancia no cárcere de San Simón, durante a contenda.

Faustino Cordón Bonet (Madrid, 1909-1999), farmacéutico. Estivo un tempo aloxado na Residencia de Estudiantes de Madrid. Recoñecido científico, ten abundante produción

investigadora (inmunidade, enzimoterapia, coagulación sanguínea...) e ensaios, fundamentalmente sobre evolucionismo. Era militante comunista.

Durante a guerra asumíu responsabilidades na fabricación de armamento e explosivos. Ao remate estivo no cárcere e en campos de concentración. Traballou en Zeltia (1941) e en IBYS (1945). Na empresa porriñesa conseguiría a extracción de carotenos da cenoria e faría outros traballos de química extractiva do fígado de peixe, cristalización do ácido ascórbico a partir do zume de laranxa e as follas de lirio, e a obtención da vitamina D por irradiación do ergosterol.

Cordón considérase discípulo de Calvet, logo da súa estancia en Zeltia, onde aproveitou para

facer a súa tese de doutoramento en base ao traballo que alí estaba a desenvolver: a identificación dun enzima inactivador da insulina. Máis adiante fundou en Madrid o Instituto de Biología Aplicada.

Isidro Parga Pondal (Laxe, 1900-1986), foi profesor auxiliar da Facultade de Ciencias de Santiago, logo da súa destitución en 1936, recluíuse no seu Laxe natal. Despois da Guerra Civil publicou o Mapa Xeolóxico de Galicia e logo os seus mapas provinciais, entre outras moitas achegas; durante o seu retiro en Laxe organizou reunións científicas con xeólogos estranxeiros de sona.

Mantivo un vencello estreito con universidades europeas colaborando en programas de in-

vestigación. Superou o cento de publicacións. Tamén levou a cabo un labor empresarial importante a través de Zeltia, en todo o tocante ás explotacións industriais do subsolo e os seus derivados. Foi o descubridor da calcaria do Val do Mao (Sarria), subministradora das plantas de produción de cemento.

Tamén formaron parte da nómina de Zeltia outros que, aínda sen teren tanta sona científica como os anteriores, tamén sufriron represión ou marxinación: José Pérez Ramírez, de Valencia, que era químico e traballara de profesor no Instituto Escuela de Madrid; Pastor Díaz Taladriz, tamén químico; Palacián, médico; Joaquín Novoa, fillo dun vello republicano de Vigo (a súa irmá fora profesora do Instituto Escuela de Madrid e estaba

exiliada nos EE.UU.); Nicanor Ocampo, de Redondela, veterinario, militante socialista; un funcionario de Facenda de Pontevedra que estaba en Madrid, de apelido Mosquera; o galeguista ourensán Eleuterio González Salgado (que asinaba “Leuter Salgado”) e o que fora “fuista” Isidro Suárez Paz, axudante de clases prácticas da Facultade de Ciencias de Santiago, ata 1936. Tamén Valentín Sobrini e Arcadio Arienza, en postos de responsabilidade.

Os Fernández tamén acolleron na súa rede a outros perseguidos, como os que pertencían á igrexa evanxélica, que facían proselitismo agochado no primeiro franquismo.

Cunha boa visión comercial, foron integrados na rede de distribución de produtos do campo

que fabricaba Zeltia, para a súa venda, dadas as características de contacto persoal que tiñan coa xente e a súa mobilidade polas aldeas e vilas galegas.

Sería moi longa a lista de sectores e subsectores nos que a empresa Zeltia tivo unha intervención científico-industrial directa, con multitude de liñas de investigación abertas. O equipo investigador do Porriño levou a cabo complexas tarefas científicas se se teñen en conta as condicións do momento, nos seus inicios.

A escaseza de medios faría que os “sabios zélticos” sacasen de onde non había, aproveitando todos os recursos a man, nomeadamente: a obtención de substancias activas a partir das

plantas medicinais para a extracción de produtos farmacéuticos, con aplicación á medicina veterinaria e humana.

Por medio do aproveitamento de subprodutos a partir dos miúdos dos animais procedentes dos matadoiros, tamén obterían: extractos hepáticos, aminoácidos, sales, insulinas... Máis adiante, vacinas, pesticidas, insecticidas e funxicidas, a base da obtención de principios activos a partir de plantas medicinais e produtos sintéticos. Cadansúa especialidade dentro das divisións nas que estaba estruturada a empresa: médica, agroquímica, pesticida e veterinaria.

Un dos primeiros éxitos da empresa foi a obtención do insecticida DDT (Dicloro-Difenil-

Ramón Obella, con lentes oscuros, en compañía de varios amigos, nunha praia viguesa (c. a. 1945)

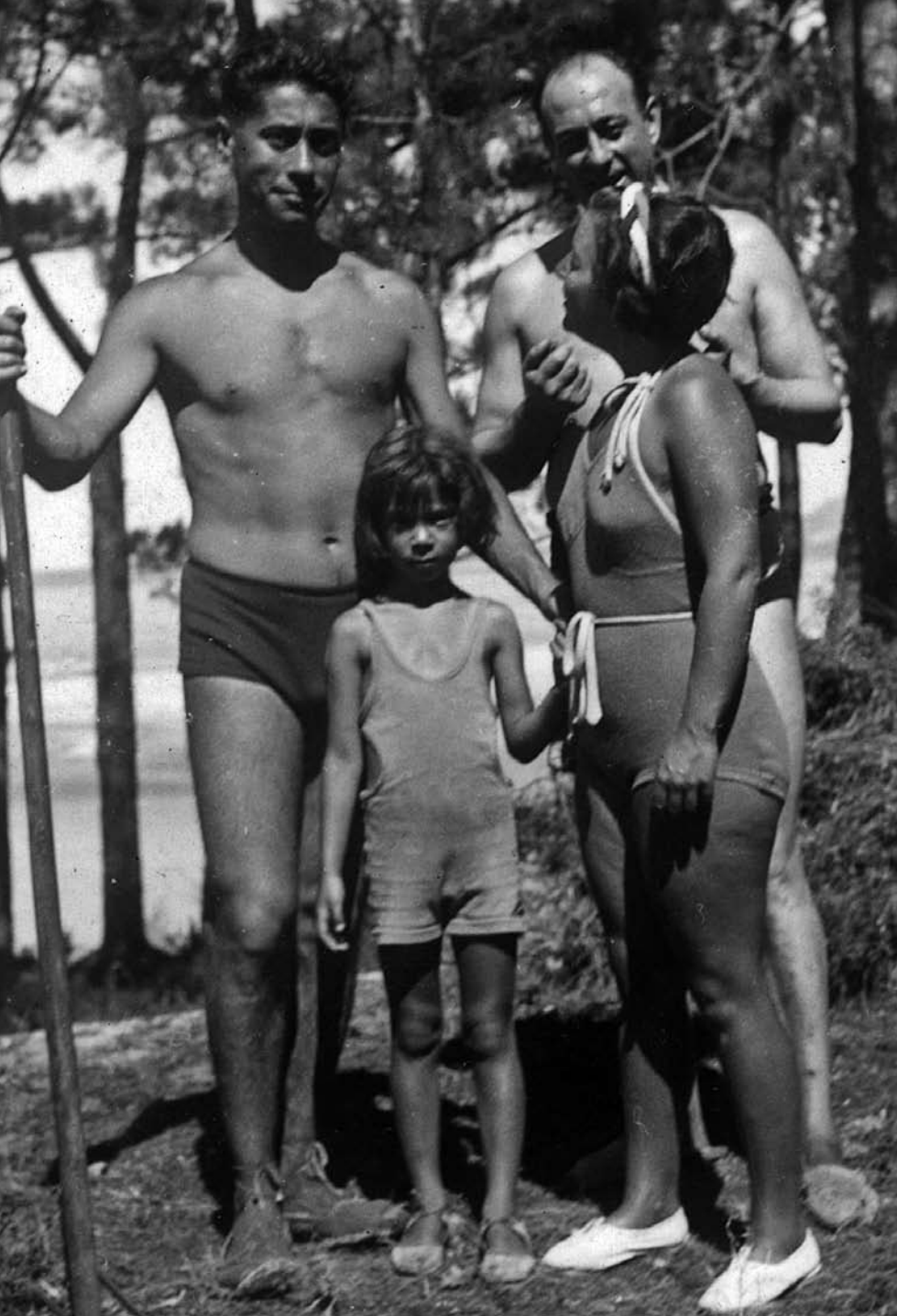
Tricloroetano), nos laboratorios da casa, da man de Calvet (1944). Logo de salvar atrancos comerciais, a empresa galega lanzaría o produto ao mercado español.

A comercialización deste insecticida precisaba de caolín para diluílo. Para a busca de xacementos minerais e no asesoramento xeolóxico doutro sector, os cementos e derivados, xoga un papel fundamental o citado Isidro Parga Pondal, xeoquímico, o mellor coñecedor do subsolo galego. O DDT foi comercializado como Insecticida ZZ, o que aínda hoxe mantén unhas altas cotas de mercado. Entre os fármacos máis importantes que produciron nesta primeira época están: a efedrina, a dixitalina, os extractos hepáticos, a foliculina, as insulinas, o purpuripán, con presentación de varias

formas; e as vitaminas de todo tipo comercializadas baixo o nome de Zeltivit.

Deseguida os resultados económicos multiplicáronse ano a ano e axiña comezarían a cooperar coas multinacionais farmacéuticas máis importantes.

Dentro das empresas do grupo estaban, entre outras: Frilugo (1941), instalacións frigoríficas antecedente de FRIGSA (1951); COTASA, compañía de tratamentos de fumigación aérea; venda de sementes (Sementes Selectas), na que traballou o galeguista Pousa Antelo, finalizando os anos cincuenta; Corcheras Extremeñas, GAMASA (prefabricados de formigón), Cementos Noroeste (1958) que logo incluíría Cementos Cosmos; concesións

mineiras en Ciudad Real; Titania, de exportación de wolframio da zona de Bergantiños; unha mina de litio en Vilatuxe, cuarcitas... Por citaren algunhas das máis emblemáticas, ademais dos dous buques insignia: Antibióticos S.A.(1945, en coparticipación con Abelló, IBYS e outras) e PESCANOVA (1960). E así ata a Pharma-Mar actual, herdeira da inicial Zeltia, da que abondosamente se fala e se escribe nos xornais a día de hoxe, tanto polos seus éxitos financeiros coma polas novidasas liñas de investigación abertas.

O primeiro convenio de colaboración que coñecemos entre universidade e industria é o que levará a cabo o doutor Negrín co Consorcio Almadrabeiro, para a obtención da vitamina A a partir do fígado do atún, nos anos trinta do pasado século.

En Zeltia, aínda que non estaba formalmente constituído, xa funcionaba de facto un organismo de semellantes características, pois a categoría dos ex-docentes investigadores que tiña e o “convenio” ao que chegaran coa empresa, conformaban as dúas partes precisas para acadar os obxectivos dun proxecto I+D, xuntas nun todo.

Mais tamén, en 1953, introducirían unha iniciativa novidosa neste terreo, ligando a empresa á institución universitaria santiaguesa. Pois crearon un Consello Asesor Científico que estaba formado por nove dinámicos catedráticos das Facultades de Farmacia, Medicina e Ciencias de Santiago, integrado por: Villanueva, Charro, Ribas Marqués, González Carreró, Ramón Domínguez, Bayo, Serranillos e Pérez Villamil, dirixidos por Luis Iglesias.

Plácido Castro, Calvet coa súa esposa e filla, Obella, máis un descoñecido, logo dun xantar (Vigo, c. a. 1944)

Bastantes deles con afinidades/simpatías co réxime derrubado que, como moitos traballadores de Zeltia, pasaran por diferentes procesos depurativos/represivos.

Entre as súas iniciativas, comezaron a publicar unha revista científica co nome da empresa e un grupo de investigación de nome Suevia, aínda que este non tivo moita continuidade, sen que saibamos as razóns.

Tamén imprimiron moitas follas divulgativas e pequenas publicacións con destino aos labregos, case sempre en galego, de moderno deseño: calendarios, almanaques agrícolas... coa colaboración de Francisco Fernández del Riego nos textos e Xohán Ledo e Xaime Isla nos deseños das cubertas e nas ilustracións,

moitas delas de contido arqueolóxico, como o seu logotipo, o trisquel, e outros motivos vexetais.

Tamén, desde o ano 1941 editaban traballos científicos con autoría dos investigadores da casa. Igualmente, desenvolveron outras actividades filantrópicas co “espírito” Zeltia, no terreo artístico e social. Á parte de exercer o mecenado con pintores novos e subvencionar a editoriais como *Galaxia*, nunha clara dimensión cultural galeguizadora.

A carón de onde nacera, na parroquia de Santa María de Ortoá, Antonio Fernández López decidiu crear unha escola axeitada ao medio rural, cun estilo de ensino diferente apartada do ensino memorístico imperante, con fortes

doses de pragmatismo e espírito innovador, correndo o ano 1946. Estaba dirixida polo mestre Avelino Pousa Antelo, logo dun período de formación específico na Misión Biolóxica a carón de Cruz Gallástegui.

Na Escola Agrícola da Granxa Barreiros, que así se chamaba, os profesores trataban de que os nenos coñecesen a realidade concreta despertando a curiosidade polas cousas máis próximas, cun carácter aberto, e co obxectivo de mellorar a vida das xentes do medio rural, baseado en centros de interese de disciplinas como: Agricultura e Gandería, Ciencias Naturais, Folklore, Alimentación... coa utilización de hortos experimentais. O cadro docente foi complementado cos mellores técnicos galegos da rede de investigación agraria, de

xeito esporádico, como: Rof Codina, Urquijo, Escauriaza... O primeiro curso impartíuse no ano 1948 con notable éxito. Algúns dos alumnos que saíron desta experiencia logo traballarían na empresa Zeltia, como o caso do capataz agrícola Xusto Rodríguez López. Os bos resultados fixeron que o proxecto tivese un elo máis na cadea do ensino: os Cursiños de Formación Agropecuaria para mestres do medio rural.

Deste xeito poríanse a andar, en colaboración coa Inspección Provincial de Lugo. Funcionarían ata os anos setenta. Entre os colaboradores estaba o mestre Valentín Arias López, que fora formado na propia escola. Derivada das experiencias anteriores, en 1969 xurdiría outra iniciativa relacionada co ensino e co

agro, dentro do espírito da casa; a Cooperativa Escolar Rural de Lugo. Por medio desta, intentouse formar aos nenos no cooperativismo. Por último, tamén no terreo pedagóxico, non queremos deixar pasar outra importante obra de Antonio Fernández: o Colexio Fingoi de Lugo.

Comezou arredor do ano 1950, moi en sintonía co ideario avanzado que Antonio tiña, materializado coa posta en marcha dun colexio con aires renovadores que aínda hoxe funciona baixo a dirección dunha filla súa. Neste colexio traballaron Ricardo Carballo Calero, profesor represaliado apartado da docencia, Méndez Ferrín e o poeta Bernardino Graña, entre outros.

En definitiva, uns empresarios modernos, diversificadores, coa ollada posta no longo prazo, con inquiredanzas culturais e máis sensibilidade social; personaxes que contribuíron ao desenvolvemento de Galicia coa colaboración dos científicos represaliados.

extracto hepático zeltia

VINO FERRUGINOSO

BEBIBLE

ZELTIA, S.A.
DIVISION MEDICA

ALMANAQUE AGRICOLA

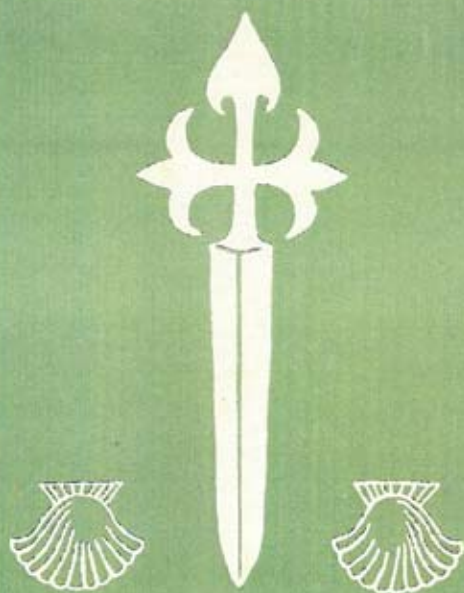
ZZ

- CALENDARIO MENSUAL 1953
- LUAS DE CADA MES
- LABOURAS DE CADA MES
- PRAGAS E ENFERMEDAS DAS PRANTAS
- ¿QUÉ TEMPO TEREMOS?
- FEIRAS DE TODA GALICIA
- HORARIOS DOS COCHES DE LINEA

R-198

NUM. 1

AÑO 1

Zeltia

JUNIO 1953

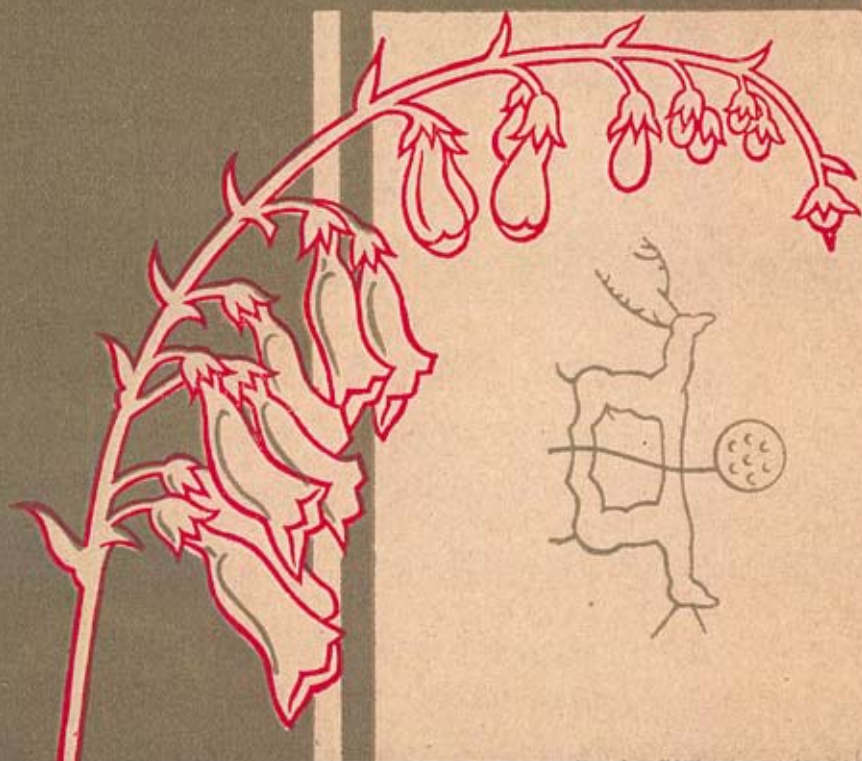

DE INFORMACION MEDICO-SANITARIA

C-71
36

digital

Laboratorios españoles "Zelitia", S.A.

PORRIÑO (PONTEVEDRA)

Conclu Sión

Eis Ramón Obella Vidal, un home ligado aos proxectos dinamizadores máis importantes que se deron na Galicia dun difícil tempo, cun carimbo descoñecido ata aquela, polo que de modernizador conlevaba, quen soubo sortear atrancos para levar a cabo as súas iniciativas, impoñéndose as circunstancias, que eran moitas.

Se hoxe no ámbito comercial e científico Galicia está representada na economía internacional polo complexo empresarial do Porriño, non hai que esquecer a este doutor santiagués, que puxo todo o que levaba de seu para poñer en marcha unha iniciativa duradeira no tempo, con resultados palpables. Non queremos desaproveitar a ocasión para demandar que se poña a disposición dos investigadores o importante material que ten que haber referido a

Zeltia e á súa historia empresarial, para poder abordar un rigoroso estudo historiográfico que poida definir e analizar o nacemento e a evolución desta emblemática empresa galega nos seus primeiros tempos, e o papel que desenvolveu o “lobby” galeguista de Ramón Obella neste escenario, entre outros protagonistas.

Pola ausencia de datos ata hoxe, resulta difícil trazar un completo perfil persoal deste científico emprendedor, pois aínda que queden algunhas das súas pegadas, diluídas nos rexistros e nalgunhas cartas persoais, tal e como aquí reflectimos, non son abondo para caracterizar globalmente a Obella, ao noso entender. Pero isto non desmerece o papel que xogou, máis ao contrario, a xulgar polas empresas que acometeu, con quen contou e os seus resultados.

Amigos da contorna galeguista de Vigo. Ramón Obella o primeiro pola
dereita (c. a. 1945)

Obella, de pé, con Calvet, a esquerda e Plácido Castro á dereita (Samil, c. a. 1942)

O que fixo, segundo se desprende da análise que fixemos do seu itinerario e das súas accións, foi moi importante para a historia galega, en xeral, e para a industrial emprendedora, en particular.

Tamén queremos significar algúns datos profesionais que recollemos no Arquivo do Colexio Oficial de Médicos da provincia de Pontevedra. Se ben non aportan moito, poden dar algunha luz sobre determinadas actuacións que se lle imputan a Obella, sen telas contrastado máis que por medio das persoas que o coñeceron, e que aínda viven. No citado arquivo, a parte das súas altas e baixas, aparece domiciliado en Valença do Minho, en 1942. Hai voces que lle imputan a colaboración no paso a Portugal de persoas que estaban perse-

guidas polo nazismo, mesmo, que estaba relacionado co estraperlo na merca de volframio, no veciño país, para que este metal non fora ás mans dos alemáns. ¿Estas actividades terían relación co asentamento na cidade fronteiriza citada e coas boas relacións que tiña Obella en Portugal?

O que si podemos afirmar é que Obella mantiña moi boas relacións co Consulado Británico en Vigo. O papel que xogaba aquí é descoñecido para nós.

Logo aparece domiciliado en Pontevedra en 1946 e un ano máis tarde en Pías, Pontearreas. Estes datos non aportan nada sobre o abandono de relacións con Zeltia, se é que deixou algunha vez a conexión coa empresa que funda-

Calvet, á esquerda, e Obella, á dereita, compartindo mantel con galeguistas (Vigo, c. a. 1941)

ra, nin das súas motivacións, se as houber. A fonte citada non di máis que era Director Xerente e que desenvolvía a especialidade de farmacoloxía (1941).

Deuse de baixa definitiva en 1949. Pola súa folla colexial, entendemos que non fixo labor asistencial nin clínico na súa profesión orixinaria. Sirva este traballo como unha primeira aproximación para dar algo de luz na historia industrial da Galicia da pre e postguerra, e para significar a un personaxe metido nas “bambalinas” dos grandes proxectos que se fixeron daquela, quen, aínda que pasou como “ágrafo”, participou nos alicerces dunha salientable obra empresarial, que perdura a día de hoxe.

Agradecemos a colaboración que prestou Xosé González Martínez para chegar ata aquí. Sen a súa tenacidade esta achega non vería a luz.

Para rematar, queremos significar que ata o seu compromiso galeguista pasou case desapercibido, sabedor das dificultades arquivísticas que ten o país, pois tan só estudosos da historia política galega como Xavier Castro e Beramendi citan algunha das súas intervencións nos órganos colexiados do Partido Galeguista e na III Asemblea celebrada en Ourense (1934), na que Obella presentou un relatorio sobre “Autodeterminación funcional”.

Cunha postura arredista irreductible, o noso biografado formaba parte do Consello Nacional desta forza política, en 1936.

Segundo as anotacións que constan no arquivo do Cemiterio de Pereiró, Ramón Obella Vidal foi soterrado neste camposanto o 12 de agosto de 1951. Morrera dunha pneumonía. Dez anos despois, os seus restos foron trasladados. Non sabemos onde.

No 1º andar do edificio nº 16 da rúa Alfonso XIII de Vigo, viviu e morreu Ramón Obella Vidal.

Biblio grafía

AGUIRRE, Luis de (1944):

Los productos gallegos de exportación, Artes Gráficas Diana, Madrid.

BERAMENDI, Justo (2007):

De provincia a nación. Historia do galeguismo político, Ed. Xerais, Vigo.

CARMONA BADÍA, Xoán (2006):

“De Lugo a Capetón: a traxectoria empresarial do grupo Fernández”, en *Empresarios de Galicia*, coord. Xoán Carmona Badía, Ed. Caixagalicia, A Coruña.

CARMONA BADÍA, Xoán (2008):

“Cen anos de industria lucense”, en *Lugo cien años de progreso*, Ed. El Progreso de Lugo S.L., Lugo.

CASTRO, Xavier (1985):

O galeguismo na encrucillada republicana,
Vol. II, Ed. Deputación de Ourense, Ourense.

GURRIARÁN, Ricardo (2005):

Gonzalo Gurriarán Gurriarán (1904-1975),
Ed. Instituto de Estudios Valdeorreses,
O Barco de Valdeorras.

GURRIARÁN, Ricardo (2006):

Ciencia e conciencia na Universidade de
Santiago (1900-1940). Do influxo institucio-
nista e a JAE á depuración do profesorado,
Servizo de Publicacións da USC, Santiago.

VILLARES, Ramón (2004):

Historia de Galicia, Ed. Galaxia, Vigo.

OUTRAS FONTES

Gravación feita a Xaime Isla Couto, polo autor, en Vigo (30 de xaneiro de 2001).

Arquivo persoal do profesor Ignacio Ribas (Santiago).

Arquivo do Colexio Médico de Pontevedra (expedientes persoais).

Arquivo Historico da Universidade de Santiago (expedientes persoais).

Arquivo Histórico do Instituto Arcebispo Xelmirez, Santiago (expedientes persoais).

Arquivo do Cemiterio de Pereiró (Vigo)

INDICE

7	Prólogo
13	Introdución
18	A universidade motor da investigación
26	A industria farmacoquímica en Galicia principia a súa andaina cos “preparados”
34	Os primeiros pasos de Ramón Obella Vidal
49	A consolidación de redes científicas en Galicia a instancias do institucionismo: facendo país
56	O reitor Cadarso, a Universidade de Santiago, a II República e o desenvolvemento científico en Galicia. “Nacemento e morte” dun centro de investigación emblemático: a Facultade de Ciencias
79	O doutor Obella e o Laboratorio Bioquímico Miguel Servet
108	Zeltia acubillo de represaliados: o despegue industrial galego nace con forza
154	Conclusión
165	Bibliografía